

BUDAPESTTŐL BELGRÁDIG VELOCZIPÉDEN

THOMAS STEVENS

AZ «OUTING ILLUSTRATED MAGAZINE» TUDÓSÍTÓJA TÁRSASÁGÁBAN

IRTA

IGALI SVETOZÁR

A «CYCLIST'S TOURING CLUB» CONSULJA

(STEVENS ÉS A SZERZŐ ARCZKÉPÉVEL)

«*Montez!*» mondá Stevens.

BUDAPEST

PALLAS RÉSZVÉNYTÁRSASÁG NYOMDÁJA

1885

TARTALOM

**Várjuk az «angolt». Találkozás a «Herkules» szerkesztőségében.
Thomas Stevens. Indulás. Adony. Duna-Pentele.**

Paks-Szegszárd

Duna-Szekcső. Eszék.

Eszékre!

Belgrád

THOMAS STEVENS.

IGALI SVETOŽAR.

KIMUTATÁSI TÁBLÁZAT

Idő június	Indulási hely neve	Ebédelés	Alvás	Kilométer száma	Hajtási idő (óra)	Megjegyzés
8-án	Budapest	Adony	Duna-Pentele	70	5	Jó út
9-én	Duna-Pentele	Paks	Szegszárd	79	5 ½	Tolna-Szegszárd közt rossz az út
10-én	Szegszárd	Duna-Szekcső		31	2 ¼	Stevens vendégem
11-én	Duna-Szekcső	Keskend	Eszék	82	6 ½	Kedvező szél
12-én	Egész nap esik. Eszéken maradunk.					
13-án	Eszék	Vukovár	Sáregrád	74	7 ¾	Eszék-Trpinje között nincs országút. Gyalogoltunk.
14-én	Sáregrád	Cserevitiz	Pétervárad	58	5	Fruska-Gora
15-én	Pétervárad	India	Batainitza	60	5	Géprész törés
16-án	Batainitza	Zimony		<u>14</u>	<u>1</u>	Megérkezés
Összesen				468	38	
A Budapest-belgrádi 468 km. hosszú útvonal 38 óra hajtási idő alatt tétetett meg. - A hajtási időben a pihenés nincs bele értve.						

Az 1885-ik év májusának egy délutánján volt, hogy Stevens utazásának hírért vettem. Társaságban voltunk; Calypso kisasszony a «Függetlenség»-nek egy példányát tartotta kezében s figyelemmel látszék olvasni. Miután elolvasta, átnyújtá nekem a lapot, olvassam én is.

A «különfélék» rovatában láttuk e passzust: «*Velocipeden a világ körül*», - a cikkekcske elbeszélte, hogy Thomas Stevens ekkor meg ekkor indult San Franciscóból - ekkor ért Bostonba, telet New-Yorkban, ekkor indult Liverpoolból s most jön,... jön, Budapestre is el fog jönni; s innét folytatja világkörüli útját.

- Amerikai kacska, - mondtam, amint a lapot letettem, - az lehetetlenség.

Calypso kisasszony úgy vélekedett, hogy «il n'y a rien d'impossible pour un Yankee».

- Jó, - mondtam, - ha eljön Magyarországra, én elkísérem azt a phenoment az ország határáig.

Én egy pár száz kilometeren keresztül akarom gépen ülve látni, másképp soha sem hiszem, hogy akadt vakmerő, ki a Himalaya és a chinai falnak bicyclin való megmászására gondoljon.

Ő eljött, én elkísértem. S ma meg vagyok róla győződve, hogy oly férfi Atalantá-t kísértem, kit ha az ázsiai fenevadak, beduinok vagy chinézerek a más világra nem bicyclereztetnek, - a világegyetem minden velociped-egylete tiszteletben tart, s kinek minden egyesület készséggel fogja megrendelni mellszobrát egyleti helyisége díszítése céljából.

***

Várjuk az «angolt». Találkozás a «Herkules» szerkesztőségében.

Thomas Stevens. Indulás. Adony. Duna-Pentele.

Junius hó első napjaiban felértem Pestre. Az ország apraja-nagyja áhítozott a kiállítás meg-szemlélésére. E divatos betegség rajtam is erőt vett.

Velocipedistával bárhol történt legyen a találkozás, csak egy kérdés megvitatása jöhetett szóba.

«Hol van az amerikai???!»

Az egyik tudni akarta, hogy már elérkezett Bécsbe, hogy ott gépjavítása történik most. Másik természetesen csak azt vetette ellen, «hisz ha Bécsben volna, a bécsiek csak értesítettek volna már eddig!» Volt, a ki a scepticismust annyira vitte, hogy az «amerikai» jövetelét egyszerűen a hígeszűek számára átkenhető «motkesz»-nek jelentette ki, bevetődött a Pohl-ba s oda sem hederített a «humbagnak».

Telegraphirozzunk Bécsbe! mondtuk, mikor a «Nagybajuszúval» a Solymosy «Magyar dalcsarnok»-a felé ballagtunk vacsora után. Meg is fogadtuk, hogy holnap táviratozunk Hildebrandtnak, az tudni fog a dolgról valamit, mi meg humanus dolgot végzünk, a midőn annyi ember fejéből kiverjük a kételyt. A «Dalcsarnokban» igen élvezetes este lett töltve, volt jó bor, jó compania. Ira Paine feleségének démoni kezei végre is azt eredményezték, hogy békés hazamenetel s alvás helyett csinos kis «vadrouilleirozáshoz» fogtunk.

Kakasszó és pitypalaty idejében aztán, midőn ugyanis hazafelé menendő az üllői utat longi-roztuk, nem emlékeztünk vissza többé a táviratozásra. «Nagybajuszú» váltig csak bicyclizni akart, én álmos voltam, - kijelenttem, hogy aludni akarok. Elváltunk. Másnap, vasárnap 11 óra tájt beszélni akartam valamelyikkel a «hét» közül, elszaladtam tehát a «Herkules» szerkesztőségébe.

A szerkesztői teremben egy sereg embert láttam, - csupa velocipedista. Köztük Kosztovits és Braunecker báró, kik egy uniformisban levő emberrel angolul beszélnek, jegyzeteket csinálnak.

Bemutatnak az idegennek, az idegen Thomas Stevens volt!

Kérdem tud-e francziául?

- Nem, - viszonzá Kosztovits úr, - csak is angolul beszél.

Egy nyári tourát úgy is akartam csinálni, ötöt úgy is el akartam kísélni. Nem tellett bele 5 percz; kicsináltuk, hogy vele megyek Budapesttől Belgrádig s az elutazás idejét hétfőre, junius nyolcazdikának reggeli hat órájára tűztük ki.

Stevens 30 évesnek látszott s rendkívüli széles vállai nagy testi erőről tanuskodtak. Haja és bajusza szőke volt, arcza s kezei - azok vetekedtek a cigány feketeségével, a juniusi nap ugyancsak lesütötte.

Gyapju inget s e fölött nehéz setét kék kabátot hordott. A hozzá intézett kérdésekre kimért hangon s a mennyire lehetett kevés szótag alkalmazásával felelt. Ittunk slivoviczát, kíváncsian hallgattuk Kosztovits úr tolmácsolásait.

Én néhány utazási regime után tudakozódtam, e közben dél lett, kiki ebédje végzése céljából felkelt. - Elváltunk, hogy délután 5 órakor a «keleti pavilonba»-n találkozzunk. Egész délutánt az utazás előkészületeinek megtételére fordítottam. Mire délután a mondott helyre kiértem, a társaságot már kint találtam.

Stevens lesült arczával, fekete selyem, angol, ernyő nélküli sapkájával azonnal felköltötte a közönség figyelmét. Egyébiránt, hogy ő az a bizonyos «angol», futó tűz gyanánt terjedt a kiállítás területén. Kérdéseket intéztettünk hozzá a kiállítást illetőleg? Egyszerűen dicsérte. Gonddal figyelte a bőrárukat.

Milyeneknek találja a Pesti hölgyvilágot, kérdé egyik-másik.

«Párisban és Pesten», felelé «szép nők vannak».

Utunkat folytatva, később tapasztaltam, hogy a szép nem irányában - annyira-mennyire a training szabályai megengedik - érdeklődött!

Kutatva tekintett jobbra-balra, a mint a kiállítási területet bejártuk. Kosztovits által megkérdeztetik, vajjon keres-e valamit? Előáll vele, hogy selymet szeretne magának venni, hogy abból sátort készítsen.

- Minek? kérdé Kosztovits.

Stevens itt elmondta egy magyarhoni kalandját. A bécsiek elkísérték szépen az osztrák-magyar határig. Ott rámutattak egy földterületre, hogy «az ott Magyarország!» Ők már most tovább nem kísérik. Stevens felül maga, s behajt Magyarországba. Elér Neszmélyre, hol éjjeli szállást - volt tartandó.

A korcsmáros, kihez szoba nyérése céljából fordult - természetesen - nem ért angolul, a szoba fogalmát meg Stevens nem tudja magyarul definiálni. A dolog vége egyszerűen az lett, hogy istállóba internálta magát s jászolban aludta az igazak álmát egész reggelig.

Most, hogy Pestre érkezett, a «Nemzeti szálloda» comfortabilis volta talán meglephette kissé, tehát a jövőre gondoskodva, hogy többé jászolban ne kelljen aludnia, kérdezősködik selyem után s abból csinál ő sátort magának. Sátorban jobban esik az alvás.

Kosztovits biztosította, hogy arra magyar területen nincs szüksége, csak növelné ugyanis nehéz podgyászát. (20 fontot czipelt magával.) Az angol erre még csak nem is sóhajtott fel megkönnyebbülten. Pedig kellett volna!!

Ízletes vacsora elköltése után, úgy fél 10 táján benéztünk kissé Littke champagneros és szép kellernős pavillonjába, hol a habzó magyar gyártmány méltatása közben elfogyasztottunk sok toastot; kölcsönösen éltetve egymást s szorgosan vigyázva az «angolt»: «birja-e?»

Utközben Pentelén volt néhányunknak alkalmunk meggyőződni, hogy nagyon is birja.

A kiállítás területét néma csend uralta, midőn aludni menés céljából haza indultunk. Steven-set elkísértük szállójába. Bicyclijét a szálló lépcsőházában láttuk, körülbelül 50" (1 m. 30 cm.)-es nehéz, szilárd szerkezetű, mindenütt golyószerkezetes, nickeles «Colombia» bostoni gyártmány volt. Pakkját a gép 3 részén osztotta meg; a gép fején hordta a súlyos bőrskatulát, ez igaz, hogy könnyítette hajtását, a mennyiben a teher súlypontja a nagy kerék tengelyével esett körülbelül egy vonalba, de könnyen okozhatott volna fejesést is! De; Stevens bizott hajtási ügyességében! bizonyítja naptól elfeketedett kézfeje, miután világkörüli veloczipedutjában keztyűt *nem viselt!*

A nyereg alatt a törő rongyot hordta, melylyel gépét porolta s ebben voltak göngyölgetve a legszükségesebb kis francia kulcsok és «Ditrich»-ek. Számra nézve hárman.

Hátul, a gerincz közepe táján, hordta esőköpenyében pakolva, gyapju anyagból készült alsó ruháját. Szívélyes búcsút vettünk egymástól e rövidleges inspectió után, hogy kiki a «Kis Kommer» előtt legyen czakkumpak reggel $\frac{3}{4}$ 6 órára, - jó éjt!

Másnap, hétfő reggel $\frac{3}{4}$ 6 órakor mondott helyen voltunk, vagy 14-en.

Kosztovits és az «angol» hiányoztak!

Mi, hogy az idő hiába ne muljék, reggelihez fogtunk; én hideg tejemet absorválva, arról győződtem meg, hogy a Littke champagner nagy mértékben elrontotta gyomromat. A dolog annál inkább bosszantó, mert egészséges gyomorra és fejre bicyclerezés közben nagy szükségünk van. Titkomat nem árultam el senkinek. $\frac{1}{2}$ 7 felé jött Stevens Kosztovits társaságában. Ez utóbbi még megjegyezte, hogy leendő uti társam a gyümölcsöt igen szereti; s itt a mi utainkon 70-80 kilométernyi átlagos utat tesz meg naponként.

Mig mi négyesével a propellereken áthajókáztunk a Dunát, míg valamennyien együtt voltunk, - bizony 7 óra lett belőle. A vámháznak átellenében gépeinkre ültünk. Gyenge éjszakai szél elősegítette gépeink propulsióját. Három csapatban voltunk angolunkat elkísérendők. Az első s legszámasabb csapat, számra nézve 12-en, elkísérték Promontorig. A második három tagból álló társaság, nevezetesen: Rossi Nándor, Filipovits Emil, Ehrlich János Penteléig kísérték. Én vele voltam tartandó Belgrádig. Az első csapatban Mohacsek úr is köztük volt «Kangaroo» gépen. Szokatlan látványt nyújt az apró kígyó módjára tovasikló gép. Annyit észrevettem, hogy a poros, kerékvágásos buda-promontori úton jól nyomában tudott maradni a rendes gépnek. Mohacsek úr egy izben bebizonyította előttem azt is, hogy e fajta gépről lehetetlen a leesés, - a mint egy oszlopnak neki hajtott. Székely úr gépének kis kereke impertinens állapotban volt. A menetet az angol, szép egyenletes sebességű hajtással, nyitotta meg, - én zártam be.

Promontoron, a vizes árkon túl, az első csapattól elbucsúztunk. Kosztovits az utazási regimre figyelmeztet még egyszer, s elválunk. Már most csak öten voltunk. A vezetést Rossi veszi át, s 16-17 km. órai sebességgel halad előre. A juniusi nap hősege kezd kiállhatatlanná válni. Mi négyen ingre vagyunk vetkőzve, - Stevens legkisebb hajlandóságot sem mutat téli kabátja levetésére.

Nem is vetette le egész utunkon, bár a Fruska-Gorában oly hőségünk volt, mely gépeink aczelát fenyegette megolvasztással.

Elhagytuk Tétényt, majd a pécs-budai vonal sínein hajtottunk keresztül, hogy később balról egy földszintes kis korcsmafélét hagyjunk el. Immár közeledtünk a magyar veloczipedisták Eldoradójához, a kitűnő tétény-tolnai utvonálhoz. Említett földszintes házikótól számítva az országút balra és egyenesen délfelé hajlik, nem kavicsozva van többé, hanem a Duna medréből szedett sárga murvával van behintve. Ez az út sima, kemény, hogy a két kerék tova haladva rajta, nyomokat nem hagy hátra, nem kerékvágásos. Rossi úr maga bevallotta, hogy e kitűnő utat eddig nem ismerte - bár a többi a fővárosba szájadzó utakon - valamennyin járt már!!

Hogy mennyire megtetszett neki ez az út, bizonyítja azon körülmény, hogy másnap ugyan ez úton gépen tért vissza!

Rátértünk tehát a kitűnő útra, én lassítám némileg a járást, a Littke-pavillonbeli esteli multság és a hőség kényszerítettek reá. Rábízván Rossira: examinálja meg az angol járását. A kis csapat megmászott minden dombot, mely Ercsi és Tétény között van, ingre vetkőzött embereinken az izzadság félre magyarázhatatlan jeleket hagyott hátra, Stevensnek homloka nedvesedett csak kissé. Az ördögbe, ez «hideg vérű» angol, gondolhattuk magunkban, midőn Ercsiben a nagykoszmában a tornáczon leültünk, hogy bort, szóda vizet, hideg tejet kebelez-zünk be.

Ercsibe valamivel 10 óra után értünk el.

Ekkor vettem észre, hogy Stevens idegenkedik barna házi kenyérünktől. «Milchbrotot» kért, eléje tettük a zsemlés, kiflis kosarat, kiaknázott belőle s evett, ez volt tehát a «milchbrot».

Elhagytuk Ercsit ¼ órai ott létele után, a vendéglő előtt nyeregbe szálltunk, s az előttünk délfelé hajló országuton hajtottunk el. Csakhamar hátunk megett hagytuk Ercsit.

Az Adony-Ercsi országútvonal egyszersmind töltés gyanánt is szolgál a Duna árja ellen. Balról alig néhány méternyire a Duna setétkék sávja húzódik végig, jobbról termékeny búzás, kukoriczás táblák vannak. Az utvonál, - illetve a töltés - 2-3 méternyi magas, egyenesen halad délfelé, sima és kemény! Oh, e 15-16 km.-nyi út micsoda versenypálya! Gépen haladva, egyikünk sem szólt róla, - azt, hogy rágondolt mindegyikünk az bizonyos! Adonyba 11 óra után értünk. Stevens itt lekapta csengetyűjét, melyet eddig magával hozott, s azt az uton volt fiu seregnek adta. A csengetyű ugynevezett «grelot» volt, gömbalaku, hangja sajátságos, de gyenge. Mért éppen itt szabadult meg tőle? Kérdés maradt előttem. Adonyról csak 3 órára d. u. terveztük a tova utazást, elég időnk akadhatott volna, az általam istenített Dunafürdőt vehetni; miután a bajtársak nem nagy kedvet mutattak hozzá, én is lemondtam róla.

Beszóltam Kováts Sándorhoz, jónapot mondandó a sport e lelkes üzőjének. Irodájában találtam, tőle tudtam meg nagy sajnálkozásomra, hogy Oszoly Pesten van kiállítást nézendő. Ebédünket végezve Kováts szobájában tartottuk a siestát. Stevens a mint belépett a szobába, körültekintett, s a panopliára vetve egy tekintetet, balról a skiff 4 evezőjét veszi észre a falhoz támasztva, azt mondja, hogy «Sport!».... Ezután lekap egypár vivó keztyűt, mi többiek csodálkozva nézünk rá, - tán vívni akar? - Dehogy, meginvitálja a társaságot egy boks partiera? Nevetve magyaráztuk meg, hogy hiszen az vívásra való kesztyű. Szó nélkül letette, leült s ült, a hogy ő szokott, némán, szoborszerűen. Elfelejtettem megjegyezni, hogy ebédünket végezve, mi többiek szódavizes boraink mellett maradtunk néhány perczig. Stevens nem ért rá tétlenül ülni, azonnal fölkel, bicyclije fejére alkalmazott 4 szegletes bőrskatulyából előszedett egy teljes írószerszámot s írt.

Leirta a buda-adonyi utat az «Outing illustrated magazin» számára.

Mi respektáltuk munkásságát, így történt, hogy bementünk Kovátshoz, s ő munkáját végezve jött csak oda.

Rossi kivette az óráját, rápillantott s azt mondta: «Három óra», mi allons-al feleltünk; 5 perc múlva már kívül voltunk Adony falai közül, miután Kovátstól szívélyes búcsút vettünk.

Az adony-pentelei útvonal az én nézetem szerint e kitűnő útvonalnak legjobb része. Dombos ugyan némely helyt, de egy kis jó akarattal a dombok valamennyie gépen tehetők meg. Fő az, hogy délfelé folyton lejt. 20 km.-nyi utunk volt. A leglassabb hajtásban is megtehetjük öt negyedóra alatt. 30 R° hőségben haladtunk, s Stevens nyakáról a téli kabátot sehogysem lehetett lecsalni. Biztatott bennünket, hogy leveti majd, ha lesz «warm». Eddigi és a következő útvonalak hajtásában a mellékutak, gyalogutak általa «promenade»-oknak nevezett jó útválasztási ügyességet bámultuk benne. Gépe igaz, hogy alacsonyabb volt (50") s így a lehajló ágak sem okoztak neki oly nagy kalamitást. 4 óra alig múlt el, már is Pentelére értünk.

Beszálltunk Lábady vendéglőjébe. Nagyon ajánlatos hely: kitűnő magyar konyha, szívélyes magyar vendégszeretet, s szerény árakat talál ott az utas veloczipedista. Tiszta szivemből ajánlhatom; mily kitűnő séta utat tehet idáig a pesti veloce-barát. 70 km.-nyi jó utat talált s az úton munkában elveszett erő pótlásáról Lábady szeretetre méltón tud gondoskodni. Gépeink elhelyezésére külön zárt helyiségről lett gondoskodva.

Mi első sorban a kiérdemelt frissítők után néztünk. A pentelei kaszinó-kávéház egyik sarok asztala csakhamar görnyedezett az elénk rakott tömördek kávé, bor, ásványvíz, hideg tej súlya alatt.

A mi pusztítani való volt, - csakhamar eltűnik a láthatárról.

Sürgettem a Dunafürdőt, - végre elindult kis karavánunk fürdeni. A szalki állomás és Pentele között fekvő szigetre evezünk, hogy ott tartsuk meg a rég óhajtott s reggel óta beszéd tárgyát képező fürdést. Végre ott voltunk.

Képzeltetetlen vehemenciával rángattuk le ruháinkat, s míg Lábady úr derék vizslája a békák fogásával vesződött, Philipovits gyönyörű «dinnyéket» debitált.

A mennyire a diskreció határain belül mozoghattunk, Stevens vetkezését is ellestük. Lekerült egyszer a setét kék téli kabát! Emlékszem rá, hogy közülünk valamelyik megesküdtött útközben, hogy «ez» - abban is alszik ám! A kabátka után következett a vastag, porszínű *valódi gyapju* ing.

Sokat olvastam, s még többet irtak már a gyapju anyagból készült alsó ruhák áldásos voltáról. - Engem a magam részéről a budapest-belgrádi út tökéletesen meggyőzött a felől, hogy veloczipedista alsó ruhája csak, de csak gyapju anyagbeli lehet. Esküt teszek rá, hogy a selyem, kötött vagy schiffon, flanell inges bicyclér ha tüdő bajt, vagy ehhez hasonló nyavalyát össze nem szed; az csak - az illető szerencséje, - azt csak saját előnyös konstrukciójának köszönheti. Nem akarok itt elvekről beszélni, mikép selyem, vászon, schiffon stb. egyszer izzadság által megnedvesítve a bőr felületével a hideg érzetét éreztetik, mihelyt a mozgó test nyugalomba tért át. Ezek dolgok, melyeket a jägeristák már ezerszer elmeséltek. A nem jägeristák meg vallják be, hogy a «gyapjas»-oknak igazuk van. Én csak azt mondom, hogy igen resteltem a dolgot, midőn útunkat téve Stevens társaságában, korcsma udvarokban, melyekben hűsítőnket vettük, hozzám lépett; jobb keze mutató ujjával ingemre mutatva azt mondta: «Nít guut», majd meg az ő inge gallérját fogva mutatta, hogy: «Daas guut». Ingem nedves volt, éreztem a hideget, nagyon de nagyon igazat adtam Stevensnek. De térjünk vissza fürdönkhöz.

Nadrágja levetése után egy sárga színű, térdén alul érő gyapju alsó nadrág bujt elő.

Végre bennt voltunk a hűs hullámokban nyakig. Élvezetes volt nagyon. Én utazásom közben, hol csak tehettem, a nymphák és naiadok mulatságát élveztem. Stevens a kialkudott «nappali szobában» maradt írni. Mert ugymond az «mátsch-á» tesz.

Fürdés után az említett szigetke lett inspectió alá véve. Kis társaságunk egy magyar ember élelmessége által lepetett meg. Három sorban elmesélem.

Lábady úr szenvedélyes vadász, hogy nimródi passzióját a praktikus pénzszerzési eszmével egyesítse, vadászati bérbe veszi a «közbirtokosság» tulajdonát képező kis szigetet. Olcsón kapja meg, s «fácányost» teremt benne.

Már most vadászhat benne kénye kedve szerint, a pénzügyi még igen jól állanak, midőn ősszel a tömör vadat küldi Pestre elárúsítóinak. Praktikusnak elég praktikus! Elárulom azonban baját is; a múlt kemény télen befagyott a Duna, s egy róka át ment a jégen... biz az még most is ott van. Az is vadász!

8 óra tájt ültünk vacsorához s az elénk rakott «kosztot», a szakácsné dicséretére, legjobban úgy méltattuk, hogy nem hagytunk ott semmit! Alig hogy vacsoránkat végeztük, a fiatalság-nak egy lelkes barátja lépett be Ujváry földbirtokos ur személyében. Alig néhány lépésnyire fekvő pinczéjének megismerését nem lehetett visszautasítani, egyrészt mert az invitálás nagyon szívélyes volt, másrészt mert «könnyű Katót tánczra vinni». Elvittük Stevenst, lásson magyar pinczét, magyar bort. Látott! csodálkozott a fehér és siller borok pezsgőszerű muzirozásán, de a mellett itta keményen, - akárcsak két magyar!

Okozott ez által a szíves házigazdának végtelen örömet. A kezdet után ítélve, elmulatott volna ott reggelig, 5 órakor nyeregbe «lépett» volna, mintha nem is forma szerinti magyar borkóstolón lett volna.

Este 11 óra volt már mire kissé bőbeszédű hangulatban tértünk szobáinkban. Ehrlich és Filipovits, hogy haza hajókáztak s ott nem maradtak - bizonyval egy élvezetes estétől fosztották meg magukat. Éjfél tájban... horkoltunk.

Paks-Szegszárd

Kedden, július 9-én reggel 4 órakor már mindhárman talpon voltunk. Az öltözködést, s a szükséges gépolajozást néhány perc alatt végeztük. Midőn hideg tejből álló reggelinket fogyasztottuk, kezdtünk csak az elválás szomorú voltára gondolni. Rossi úr ugyanis Pest felé volt visszamenendő gépén. Mire öt óra lett, a vendéglő alsó, dombon álló kapuján léptünk ki; a kicserélt kézszorítások után Rossi úr éjszának, mi ketten dél felé hajtottunk. Pentele déli végén egy meredek hegyen vezet keresztül az országút; néhány perc múlva e domb előtt leszálltunk, hogy a gépeket feltoljuk rajta. A domb tetején felültünk ismét, s a legszebb országúton élvezettel hajtottunk. Stevens előre tört, le-leszállt jegyzeteket csinálni. A mint hozzáértem megkérdeztem, hogy: Accident? - Non. - felelé - notice! Kezével intett, hogy ő is rögtön fog indulni. S csakugyan alig telt bele néhány perc, egy mindinkább hangosabbá váló füttyölt nótát hallottam. Végre elért, folyton füttyölve, s néhány méternyi distanczot tartva előttem, hajtotta gépét és füttyölt. Feltűnt, hogy nótáját soha egy másikkal fel nem cseréli? Egy hegy előtt történt leszállásunk alkalmával nótája nemzetisége után tudakozódtam. Megértette velem, hogy az a «Yankee dudl».

Megfigyelése gazdasági terményeinkre is kiterjedt, a kukoricza táblákra mutatva, megkérdezte, hogy a «Mais», «Gentilhomme» vagy «Paysan» tulajdona-e? A kapott válasz szerint jegyzett.

Duna-Pentele és Duna-Földvár között elnyúló 20 kilométer *folyton* lejt Földvár felé. Az út közepe táján az út mintegy 4-5 km.-nyi távolon keresztül egy mély völgybe száll alá. Itt szétvetett lábakkal, fékszorítás nélkül szálltunk alá.

Ezt azért említem meg, mert Stevens előttem hajtva, - ütemszerű fejmozgásához mintegy hozzá szoktatott.

Most mozdulatlan s merev testtartása a centaurok márvány szobraira emlékeztetett. A Földvár előtti néhány kilométer rossz kövezetű, s dombos volt. Különben a Budapest-tolnai útvonal minden város előtt, magában a városban s a város után silány kövezetű.

A városon kívül olyan remek, hogy ódákat lehetne róla írni. Tehát közvetlen Földvár előtt rossz útunk van s ezen sűrű a kocsiközlekedés.

Stevens észreveszi, hogy a kavicsos úton nem járhat - belehajt az árokba és abban jár!

A városon keresztül én vettem át a vezetést, egyrészt, hogy úttévedés ne történjék, másrészt, hogy a vendéglőkhöz könnyebben érhesünk. Földváron megkérdeztem: akar-e frissítőt?

- Wil you trinken? - kérdém.

Felelete - Yes! volt.

Vendéglő csakhamar akadt, hanem ő a helyett, hogy helyet foglalt volna, kinézett az utcára; a piacot tartó parasztok tarka sokasága észrevehetőleg mulattatta. Felém fordulva azt mondja:

- Cerise!?! mutatja, hogy cseresznyét akar enni.

Eszembe jutott Kosztovits figyelmeztetése, hogy szereti a gyümölcsöt; - átmentünk az egyik kofához, s vettünk négy krajczárért cseresznyét. Portékánkat aztán behoztuk a vendéglős asztalára, reggeliztünk: ő gyümölcsöt, én hideg tejet.

Egy tisztességesen öltözött úr jön felénk, bemutatja magát s informáltatja magát utunk felől. Fölvilágosítom néhány szóban. Idegenünk, - ki különben kifogástalan modorú uri embernek látszik, előhossa mult héten toroklobban elhunyt két gyermekének történetét. Elmondja, mily okosak voltak; ha meg nem halnak, ők is velocipédeztek volna, végre az apai szív keserves fájdalma könnyzáporban nyilvánul.

Stevens némán ugyan, de bámulva tekintett a síró emberre. Reggelinket végezve indultunk. Mire Földvárt hátunk megett hagytuk, Stevens «stoppolt» (stopp! megállj!) Megkérdez engem, hogy az idegen miért sirt? Nem tagadom, egy pokoli «motosz» jutott eszembe.

Át is kentem Stevensre ez ártatlan «motkeszt». Azt mondtam illetve igyekeztem vele megértetni, hogy az a földvári uri ember neszét vette az ő rengeteg utjának, meg van róla győződve, hogy a kinézerek vagy a kannibálok valahol meg fogják nyúzni s hát... őtet siratta. Nem szólt semmit, komolysága nem hagyta el, úgy vette ki magát a dolog, hogy az igen természetes, ha őt siratják!

Fél kilencz táján Kömlőd falu előtt voltunk. Stevens stoppol; leszálok, megkérdezem: mi baj? Az eperfákra mutatott, melyek az országutat szegélyezik, azokon fiukat vett észre, kik az eperfa levelet szedték kötényükbe.

- Minek teszik azt? kérdé.

A selyem bogarak tenyésztéséről előadást tartani angolul annak, ki az angol nyelvet nem érti, kissé bajos dolog.

E nehézség dacára hozzáfogtam.

Rámutattam selyem ingemre, s utaltam annak gyártására. Ujjaim hosszúságával igyekeztem megértetni a selyem hernyót s végre gestushoz fordulva, mutattam, hogy e hernyó-féle eszi az eperfa levelét.

- Comprehens? (érti-e?) kérdém, a mint végeztem.

- Yes! mondá, s nyomban letépett eperfa levelet s azt rágni kezdte.

Utközben valamelyik korcsmában hatalmamba ejtettem plajbászt, papirt s rárajzoltam a selyem-hernyót, végre megértette tökéletesen. Paksra 10 óra előtt érkezünk. E város előtt is volt egy szikra kalandunk. Egy békóba fogott ló megijedt kettőnkől; elkezdett Paks felé szaladni, jobbra nem térhetett ki a magas hegyoldal miatt, balról meg közvetlen a Duna volt. E veszekedett állat miatt nem ülhattunk föl, csak akkor, mikor a városba értünk, s a lovat a molnárok megfogták.

A paksi vendéglőben biztos helyre raktuk gépeinket. Megkérdeztem, mit akar enni.

- Fisch! volt a felelet.

A kocsmárosnál halpaprikást rendelék, igazi halászos manièrrel elkészítettet. Aggodalmaim voltak ugyan először, hátha Stevens nem eszik majd a tulságos paprikás eledelből, de eszembe jut, hogy hisz ez Khinában még hernyókat is fog enni, - megmaradok a kilátásba helyezett paprikás mellett. Nem is bántuk meg.

- Promenade! mond Stevens, a mint én az ebéd históriával végeztem. Bár hova megérkeztünk, e fáradhatatlan angol rögtön a város gyalog bejárására áhitozott. Elvezettem Paks főutcájába, ezt végezve, hivom, jöjjön «Baden», s hatalmas tempót csináltam a levegőbe. Nem akart jönni, visszamegy - ugymond - a vendéglőbe levelezését végezni. Mikor láttam, hogy mappáit, papirjait, írószerét az ismeretes bőrskatulyából előszedte s írni kezdett, elváltam tőle. Elővett órámon mutattam a mutató állását, mire visszajövk. Fürdésemet végezve delet harangoztak. Mire visszajöttem Stevens még mindig írt. Végre párolgó halpaprikásunkhoz ültünk. Ha a világegyetemből vagy 100 idegent halásznánk össze s azokat e halpaprikához ültettük volna, ha ettek volna belőle, mindenesetre mind a 100 fura képeket vágott volna. Stevens étvágygyal ette az igazi magyar bonillabesse-t. Meg sem pisszent. A mint így halpaprikását láttam kosztolni, feléledt bennem az a kérdés, hátha ez az ember egy Szeged vidéki angol?

Pont három órakor délután indultunk. Tropikus meleg volt. Árnyékban a R. hőmérő higanya 27°-nyira szállt fel. Mint a miről meggyőződtem midőn a paksi patika mellett elmentem. Egy komoly baj fenyegetett a felszállásnál, mert az absorbált borhoz rémséges sok ásványvizet kevertünk. A Pakstól Tolnára vezető út ugyan még mindig murvából van készítve, de már nem olyan jó. Poros, kerékvágásos, puha út. 4 órakor elértük a 133-ik klm. oszlopot. Tolnán voltunk. Adieu jó út!

A mint a «Szép huszár»-ban spritzerünket fogyasztottuk, megmondtam Stevensnek, hogy most vége a jó útnak, innen Belgrádig köves, gondozatlan utunk lesz.

Ugy is volt!

Tíz percznyi korcsmázás után felültünk, s kivezettem őt Tolnából, a mint kívül voltunk a városon, angolom vette át a vezetést. Talán 3-4 kilométernyire lehettünk Tolnától, s alighogy a tolna-szegszárdi vasút vágányain mentünk keresztül, Stevenstől egy kocsi két lóva megijedt. A kocsis üres hordókat szállított; vagy nyolczat.

Amint az angol elhaladt mellette, a kocsis éktelen lármát csap, a lovak vágatva szaladnak felém. Én 100 m.-rel jöttem hátrább, kitérek én is, csakhogy a kocsisnak féktelen a dühe, a mint elhajt mellettem, felém vág ostorával. Lábszáram érte. De hát miután nem vagyok

Promontoron, de Tolnamegyében, nem vagyok rest, leteszem a gépet az út közepére s iramodom a kocsi után. Utól érem. Felkapaszkodom a saroglyán; végig szaladok a hordókon s kicsavarom a paraszt kezéből az ostort. Az rémülve ugrik le kocsijáról, de még sem olyan gyorsan, hogy ostorát a képébe nem vághattam volna.

Ez aktust azóta ugyan megbántam, de abban a pillanatban sok gonosz paraszt csinye jutott eszembe. Többek között a Laibach előtti paraszté is.

A revanche valósulása örömmel töltött el. Angolom e közben jól elhagyott, mire utól értem gyalogolva, káromkodó parasztok között találom, mire oda értem, a zsibongó kaszás parasztoknak dühe én irányomba fordul. Stevens e közben felült, elhajtott, én a láрма okát megtudandó, maradtam hátra. Az ok a parasztok boros voltában volt keresendő. Egyiknek a lármázásnál okosabb dolgot ajánlottam.

Dühösen fölemelt kaszával rohan felém, e pillanatban eléje tartom revolverem, a 6-7 tagból álló banda irtóztató szitkozódásban tör ki, hogy: «Te csavargó, majd a zsandárok megmutatják neked, hogy mered a revolvért hordani». Egyikük a kukoriczás vetéseken keresztül szaladt a város felé. Ott hagytam őket, s angolomat csak a vámnál tudtam elérni. Észrevette a zsebemből kikandikáló revolver agyát, s hátra mutatott megvető vállvonítással: «paysan»! mondá.

Hat óra már elmúlt, mire Szegszárdon a nagy vendéglő előtt leszállottunk. Egyszerre a régi jó barátok csoportjában láttuk magunkat, ott volt Kovács Dávid, Nyitray Lajos stb. Gép-elhelyezés után asztalhoz ültünk.

Tourista ember, ha csak megteheti, ne aludjék Szegszárdon, mert Szegszárdnak bora nagyon jó, leányai nagyon szépek, s a férfi kompánia nagyon szívélyes, nagyon marasztaló. Tourán levő veloczipédista herkulesi munkát végzett, ha másnap terve szerint el tud szabadulni e modern Capouából.

Vacsorálás közben jött a szolgabíró úr, ki nevetve mondta, hogy a mi letartóztatásunk céljából jött. Jóízűt nevtünk az ármányos parasztok feljelentésén.

A szegszárdiak kitűnően elmulattattak; hadd fejezzem ki e helyt is szívélyességükért köszönetemet. Valamelyik azt találta mondani, hogy a szegszárdi cigánybanda kint volt hosszú ideig Amerikában. No hiszen több sem kellett! A primás rögtön elő lett ránczigálva; beszél-e angolul?

- Nem én, - felelé ő, - de elhúszom a nótájuk bármelyikét ép oly szabatossággal, akár csak a yankee cigán!

Stevens felszólítására játszani kezdett s éppen a Yankee dudl-lal kezdte. Stevens arcán az öröm félreismerhetetlen jelét vettem észre. A többi amerikai darabokat lelkesülve megtapsolta. 10 órakor, miután reggeli 4 órakor kelni akartunk, aludni indultunk. A vig kompánia cigányzene mellett maradt. A «nagy vendéglő»-ben lehetetlen lett volna békésen aludni; elfogadtam tehát Nyitray ajánlatát s hozzá mentünk aludni. Reggel 4 órakor megerősödve keltünk fel s öt órakor a dél felé vezető országuton hajtattunk, miután Nyitraytól szívélyesen elbúcsúztunk.

Duna-Szekcső. Eszék.

Szegszárd déli külvárosán hajtott végig a csordás abban az időben, mikor mi indultunk. Leszálltunk tehát gépeinkről s gyalogolva igyekeztünk a marha-gulyát elhagyni.

Vesztegettünk vele vagy ¼ órát.

Vége a városon kívül megszabadultunk s felültünk. Uti társam figyelme a jobbkéz felől elnyúló szőlő hegyekre terjedt ki.

Figyelmeztettem, hogy Szegszárdon kitűnő veres bor terem, s hogy e hegyláncz elnyúlik majdnem 55-60 klm.-nyire egész Mohácsig. S hogy odáig mindig jobb kezünk felől birjuk majd.

Egy órai hajtás után Várdombra értünk, beszálltunk reggelizni. Kaptunk hideg tejet és nyers tojást. Utitársam «Milchbrot»-ot kért. Bizony zsemlyéért a 7-ik szomszédba kellett szaladni. Ott kapott. E reggelink alkalmával figyelmeztetett, hogy a várdombi sváb parasztok nickelezett gépére azt mondták:

«Das ist Silber».

Ő megértette, s e pillanattól fogva ez gondolatokba ejtette. Vége gestussal elmondta, mihelyt Konstantinápolyba fog érni, be fogja festetni «Colombiá»-ját olyan színűre, mint az én «Invencible»-m, a hogy be van festve - feketére.

Én igazat adtam neki. - Valahol még azért vernék agyon, mert abban a hitben volnának, hogy ezüst gépe van neki. Várdombot elhagyva, kóbor cigányokkal találkoztunk. Éktelen lármát csaptak, - a mint utánunk rohantak.

Stevens kérdé, értem-e, mit mondanak? Értettem; horvátul kiáltottak, hogy «Goszpodár ima szzebrni tocsák, - a szlúga drveni» (az úrnak ezüst és a szolgának fa kereke van). Megmondtam neki, hogy ők is ezüstnek nézték gépét. Vállat vont, s erősen bizonyította a Konstantinápolyban történő befestést. Engem az bosszantott, hogy az amerikai szolgájának néztek. Különbén egész Slavonián keresztül úgy jártunk: Kint a mezőn Stevens járt elől fényes paripáján, ott őt tekintették «Goszpodár»-nak.

De falun, városon keresztül én vettem át a vezetést, ott meg Stevensre fogták a szolgaságot. Ez állítást az okos parasztok érvelték is: Látod, - magyarázták egymásnak, - az a sovány, az a gazda, ez meg a szolgája, mert ez viszi a pakkot!! Az én gépemen csak a «multum in parvo» volt a nyereg alá erősítve, a slavonoknak nem is tűnt fel az amerikai óriási bőrskatulyájához arányítva.

Báttaszéken Stevens leszállt a piacon, vett magának cseresnyét, leült az árnyékba egy fűszeres bolt lépcsőjére s evett. Híttam, jöjjön sörözni. Nem jött. Tehát magam mentem. Indulásunk alkalmával mondta, hogy hallotta ismételve, hogy a «paysan»-ok «silber radot» emlegettek. Rágyujtott a Yankee dudl-ra, a fehér kalap utánozta ismét az inga lengését, - s 9 óra tájt Duna-Szekcsőre értünk. Lakásomra hajtottam, kijelentvén neki, hogy ma vendégem - nálam.

Mutató ujjával először rám mutatott, mondván: you! aztán ugyanazzal a gestussal az udvar földére mutat s mondja «domicile»? Yes!! mondtam. All right! felelé.

Szobámba érve, megkérdez alsó ruháit megmoshatja-e? rögtön gondoskodtam róla. Levette a czók mókot, s én ekkor vettem észre, hogy gépe gerinczére a következő inscriptio van vésve:

«On this Expert Columbia Bicycle, Thomas Stevens is riding around the world, representing the «Illustrated Magazine «Outing» Boston. United States America.»

Ugyancsak akkor magyarázta meg, hogy Konstantinápolyba érkezve, a gerinczet és a vállakat felül ki fogja furatni, s oda pálinkát és vizet fog bele önteni, hogy az ázsiai sivatagokkal könnyebben megbirkózhasson.

Szerdán, 10-én Szekcsőn maradván, ráértünk diskurálni.

Megmutatta vizet filtráló szerszámát, egy hosszú kaucsuk csövet; alsó végébe vattaféle anyagot tett, s felső végét szájba véve, mondta, hogy azzal fog mocsarakból vizet inni. Lerajzoltam neki egy skorpiót, hátha az is bele téved?

Kinevetett. Revolverje az amerikai puskaművészet remeke volt. «Bull dog» szinte, csak hogy 12 mm.-es; dereka körüli szíjon hordta útközben. Miután némileg megtisztogattuk gépeinket, fürdeni mentünk. Fürdés után iskolákat, gyógyszerért mutattam neki. A mint egy sétát tettünk a faluban, vándor acrobata csoporttal találkoztunk, a pucz parádéba vágott komédiás kis-asszonynak a vádlója megnyerte a tetszését.

Különösnek találta a baranyai parasztnők viseletét. Kiknek szoknyájuk csak térdig ért; megmagyarázta, hogy angol nők olyan erényesek, hogy nyakig és sarokig vannak felöltözve.

A «Pall Mall Gazette» botránya nem tudom eljutott-e már füleihez?

Ebédünket nő társaságban végeztük. De sokszor elővette piros négynyelvű Baedekerjét, midőn valamit meg akart magyarázni! Ebéd után én ledőltem aludni, ő írni óhajtott. Megkértem, ha elvégezte levelezését, keltsen fel. Mire felébredtem, ijedten vettem észre, hogy befejezte írását, minden írószert visszarakott táskájába és szoborszerűen ül székén. Óráim után kaptam; 7 óra volt délután. Bosszankodtam, hogy így véletlenül bár, de sértettem a házi gazdai tisztet. Kérdém, miért nem keltett fel, miután befejezte írását? Azt felelte, hogy ő is pihent.

Vacsoránál elfütyülte a jelen levő hölgyeknek a «Yankee dudl»-t; sajnálkozott, hogy nem beszélhet velök. 9 órakor este már ágyban voltunk.

Eszékre!

Csütörtökön, július 11-én reggel a szokott órában, tehát 5 órakor már nyeregben voltunk a Mohács-felé vezető uton; az út dombos s határozottan rossz volt! Eddigi utunkban ez volt és marad is a legsilányabb útvonal.

10 klm.-nyi hajítás után útitársam egy domb alján «Stoppolt». Rámutat egy termés kövekből alkotott 5-6 méternyi magas emlék colonnára. Az a mohácsi csata emlékére oda állított emlékoszlop volt. Az emlékoszlopba festett kép II. Lajos; Cselle patakban történt kimúltát ábrázolja.

Intettem neki, hogy reggelizésünk alkalmával meg fogom neki magyarázni az oszlop történetét. ¼ 7-kor a mohácsi kaszinó helyiségében hideg tej élvezete közben igyekeztem történelmi magyarázatot tartani. Kiírtam a szerencsétlenség napját, aug. 29-ét, 1526-ot, beszéltem zord Solimánról és szerencsétlen magyar királyról, Tomoryról s végre Magyarország tökéletes leveretéséről, s hogy most ő, a hosszú rabiga daczára mégis mily virágzó hazát talál itt.

Comprehens! felelé határozott hangon, a mint befejeztem.

Utunk Szekcsőtől Mohácsig nem délnek, de egyenesen nyugatnak huzódott, miután az országút a Duna medrének kanyarulatát követi.

A mint Mohácson a kaszinó előtt nyeregbe léptünk s a délfelé vezető úton hajtottunk, az éjszokról fuvó szél nagy előnyünkre volt.

Meg kell emlékeznem róla, hogy Mohácson egy lelkes sport-barát által fogadtattunk, de csak egy által; ez Millich Péter ügyvéd volt, a «Mohács és Vidéke» szerkesztője.

Mohács elhagyása után útunk az egy odavezető lejtő kivételével, síkon vezet keresztül.

Stevensnek elég alkalma akadt Magyarország bőséges buzatermő tábláiról meggyőződni, a mint kilométerek hosszú során át vágattunk Albrecht főhercegnek a mezőgazdaság mai álláspontjának megfelelőleg gondozott uradalmán.

Mulatságosnak találta, hogy a parasztok kaszát, gereblyét eszeveszetten elhajigálnak, hogy az elhaladó vasparipások elvonulása után iramodjanak.

Paysans! monda s nevetve veregette két kezével térdeit. Ez a taglejtés az iramodásokat jelképezte.

Laki puszta előtt az út kétfelé válik, kilométerjelző vagy efféle nem volt kitéve; mappákat kellett előszedegetni s böngészni belőle, végre rájöttünk a helyes utra: bal felé - illetve egyenesen - kellett haladnunk.

Elérkeztünk Baranyavárra. E várostól kezdve utunk észrevehetőleg javult. «Wirthshaus» után tudakozódva, csakhamar ráakadtunk egyre. Fehér bort kértünk s kaptunk. Olyan jó volt, hogy útitársam nem rejthette el bámulatát.

Megkérdeztem, honnan birják e jó bort? A herczegszőlősi hegyekből volt a válasz. Kint voltunk az utcán, ott fogyasztottuk borunkat, a falu népe néhány percz alatt sűrű spaliert képezett körülöttünk.

Stevensnek volt szeme, hogy mindent lásson. Szemeit legelőbb a szép sokác asszonyokon és lányokon járatta végig, aztán szerencsésen azon is felejtette őket. E csodálatos hatást a sokác nők képzeletet fölül muló négligé-je okozta.

Szoknyájuk, illetve ingük térden felül ért, s két oldalt «à la Szép Helena» a czomb közepe tájáig ki volt hasítva.

Mind e szép dolgokat aztán egy cifra saját gyártmányu kötény «pregàcsà» takarta el.

Nem szólt semmit e «látványos» népviselethez, csak akkor, mikor a falun kívül voltunk. Ott leszállott, én követtem példáját s már most következett a vallatás!

- Miféle vallásbeliek ezek a nők? - kérdé.

- Szláv eredetűek, sokácoknak neveztetnek, katolikus vallásuak, - felelém.

Jegyezgetett, vázlatokat csinált, én addig epret ettem, mire végzett, még a látványosság utóízén rágódva, fejszóválva ült gépére.

Elértük Monostort, ezt elhagyva a Keskendig vezető tíz klm.-t frissen beszórva találtuk. Ha magam megyek, semmi esetre nem ülök gépen, csupa gépkimélés tekintetéből, - végre utitársam nem szállt le, én is hajtottam.

Egyszerre észre veszem a fél út táján, hogy nyergem csúszik le, - végre lecsúszik egészen. Gépemen nem «Arab»-féle rugó, hanem közönséges rugó lemez szolgált «rugó» (ressott) gyanánt. Ennek következtében történhetett a lecsúszás. Le kellett szállnom nyeret igazítani. Stevens előre haladt - nem szóltam neki különben semmit. A nyeregnek eredeti helyére történt visszahelyezése majdnem egy fél órát vett igénybe.

Végezve, tova siettem, nem láttam Stevenst, de a gépe nyomát a 10 centiméteres porban jól kivehettem, végre Keskend előtt egy kilométerrel akadtam rá, egy fa tövében jegyezgetett. Átléptük az Alberts-canal fahidját s az egy fél utcás Keskenden voltunk ½ 11 órakor.

A falusi kocsmáros, a ki fogadott, tegnapi savanyú káposztát akart elénk rakni. Én protestáltam e koszt ellen, s kértem Stevenst, mit akar enni, mondott valamit; csakhogy én azt nem értettem meg. Elővette a piros «négy nyelvűt», s rámutatott egy német szóra, az «Hünchen»

volt. Megrendelem tehát ebédünket, külön nappali szobát bérek, hogy társam dolgozhassék, én gépem srófjai után néztem. Végtelen patáliát hallok a konyhában, figyelmessé leszek rá, s hallom: Uram Isten, a korcsmárosnénak nem igen tetszik ilyen «csavargó népnek» általam rendelt ebédet főzni, - egyenek kenyeret, káposztát. Dörgedelmes hangon vonja kétségbe, van-e e «Slájfer»-népnek pénze, hogy a rendelt ebédet kifizesse.

Miután a patália megrendelt ebédünket kompromittálhatta volna, szükségesnek láttam az erélyes beavatkozást. Eredménye volt. 1 órakor párolgó ízletes ebédhez ülhattunk.

Pont 3 órakor indultunk.

Felszállásunk perczében alig tudtam egy részeg parasztot elkergetni, ki váltig azt erősítette, hogy látott már bennünket Eszéken, volt is a bódénkban. Meg hogy ez a fekete, ez a komája, - mutatott Stevensre.

1 órai hajtás után, miután a villány-eszéki vasút vágányait átléptük, Dárdára értünk.

A sörházra mintegy egy szag után haladva akadtunk rá. Megmagyaráztattuk magunknak az utat: A sörházról jobbra haladó; rövidebb, de homokosabb. A balra vezető Belyének megy, vagy 7 km.-nyi kerülőt tesz, de kemény út.

Természetesen az utóbbit választottuk. Fél óra múlva Belyén voltunk. Stevenst itt firhangnak való rudakat áruló cigánylányok mulattatták. Végre innen is távozva, délnyugati irányban Eszéknek vettük az utat. Belyéből kilépve az eszéki vár s a felső város templom tornyai látszanak már, egy negyed óra múlva a Dráva kiöntése ellen emelt hidon hajtottunk keresztül, rá néhány percze a Dráva hidján voltunk.

A hid közepén megállottunk, megfogtam Stevens kezét s intettem, forduljon vissza? Megértettem vele, hogy e pillanatban a magyar határvonalon áll.

- Frontière von Hongary! - mondtam neki.

Megilletődve vettük le süvegeinket, s azzal köszöntünk. Én az édes hazának, Stevens valószínűleg a legvendégszeretőbb s a legsportkedvelőbb országnak, melyet világszerte útjában talált s találni fog.

Igen én mondhatom; Stevensnek Budapesttől Eszékiig terjedő útja; a befutott 262 kilométer, egy kellemes promenade volt, hol az angol népnek e phenomene-je meggyőződhetett a magyar állapotok életrevalóságáról és kellemeiről, hasonlítsa össze őket más népek viszonyaival. Ugy hiszem, kiálljuk a versenyt!

A belyei uradalom termő földjén hosszú póznákat vesz észre. Megmagyarázom a komló-termesztést, sörgyártást.

De térjünk vissza a Dráva hidjára, alattunk a sebesen tova haladó Dráva folyó, azon föllebb az új szerkezetű vasúti híd. Ugy, ahogy elmondom a két év előtti fahíd catastrophá-ját, másnap a szerencsétlen huszárok emlékére a glaci-ra állított emlékoszlopot is megnéztük. Közvetlen előttünk az eszéki vár sáncaival, lőréseivel s kazamatáival, jobbkéz felől a felső város modern házsorai látszanak.

Néhány perc után letértünk a hídról, - Slavóniában voltunk.

A váron keresztül tolni kellett gépeinket a rossz kövezet miatt. A felső város utcáján ráültünk, de csak a járdán hajthattunk; a kocsit minden képzeletet fölülmuló rosszaságu.

Behajtottunk egyenesen a «Jägerhorn»-ba. Miután egy első emeleti szobába, úgy a hogy, elhelyezkedtünk, néhány perc múlva már az utcán voltunk, hogy a városban ismeretes «promenade»-unkat végezzük.

Megtudtam, hogy a «Die Drau» szerkesztői beszélnek angolul, rögtön oda mentünk. Az idő már délután 6 óra felé járt, senkit sem találtunk a szerkesztőségben, csak a szolga személyzetet.

Czímeink hátrahagyása után sétáltunk még s fél 8-kor hôtélünkbe mentünk vacsorálandó. Alig ülhattunk ott néhány percig, midőn két úri ember közeledik felénk, - a kölcsönös bemutatások után megtudtuk, hogy a «Drau» két szerkesztőjével vagyunk szemben. Pfeiffer úr beszélt angolul, Frank úr nem értette e nyelvet, ő tehát engem vett kordába. Sülteink fogyasztása közben mulattattuk a két szerkesztőt a budapest-eszéki útvonal élményeivel. E közben egy harmadik úri ember is hozzánk csatlakozott, Alexis Freund személyében, ki a bordeaux-i velocziped-klub tagja lévén, ott tartózkodása idejében; - üdvözlésünkre sietett. Szívesen fogadtuk, - annál inkább, mert értett kissé angolul.

A «Hôtel Jägerhorn»-nak kerthelyiségében ült kis társaságunk. Egyszerre egy hevesebb szélroham; s hatalmas dörgés jelezték az égi háború közeli kitörését.

Néhány perczre rá elkezdett esni az eső. Megkérdeztem Stevenst, akar-e holnap reggel utazni, ha esetleg sár lesz? Valószínűleg, felelé, csak ha nem fog esni. 10 órakor szobánkban voltunk, miután észéki ismerőseinktől azzal a kijelentéssel váltunk el, ha nem esik: utazunk, ha esik: maradunk!

Stevens lefekvés előtt angol komolysággal simogatta meg a csinos szobalányt. Ha ez indiskretiót, melyet most elkövetek, megtudja valaha... bizonynyal vissza fog emlékezni arra a tónusra, melylyel ezt mondta: guut petite demoiselou! Én segítetttem neki ezt mondani, a frajla kisasszony nem tudom, nem-e furának találta kurizálási módunkat.

Annyi bizonyos, hogy az elnyomott 82 kilométer után jóízűeket nevtünk az észéki Hébé gonoszkodásán.

Még alig volt 4 óra, felkeltem, hogy az idő felől meggyőződjem: - zuhogott a zápor! Stevens is kinézett, látta, hogy az utak tökéletesen eláztak, én meg kérdőleg néztem rá. Nyugodtan betette az ablakot, ráhuzta a függönyt, rámutat az ágyra s azt mondja:

- Slipen!

Nem kérttem magam, bele ugrottam inkább, mint dőltem az ágyba s aludtam egész nyolczig.

A julius 12-iki pénteki napot tehát Eszéken töltöttük. Egész nap esett az eső. Éppen öltözködésünkkel voltunk elfoglalva, midőn Freund úr belépett s észéki cziczerone-nak ajánlkozott. Stevens nem fogadta el, miután az egész délelőttet írással akarta tölteni, de - ugymond - délután örömeire fog szolgálni, ha szolgálatkészségét igénybe veheti.

Ő tehát iratai mellett maradt, én Freund társaságában távoztam, megigérve, hogy ½ 12-kor visszajövök. Az utcán találkoztunk a szerkesztőkkel, kérdeztem, van-e valami látni való, pl. muzeum, vagy ilyesmi.

Az észékiek tagadólag rázták fejüket. A rómaiak Murziájában ilyesmi nincs, nézzem meg a vár sánczait, akkor láttam mindent Eszéken. Utczai sétánk alkalmával néhány tiszta horvát stylben butorozott szobának néztem be az ablakán.

Freund elég szeretetreméltósággal birt, Stevens számára szlavon népviseletet ábrázoló fényképeket szerezni. Az eső esett, - úntam magam. Alig vártam már a ½ 12-öt, - végre felmentünk Stevenshez, éppen befejezte írását. Freundnak meghívását elfogadtuk. Hozzá mentünk ebédre.

Az egész délutánt az észéki vár szemlélésére fordítottuk Frank és Freund társaságában. Megnéztük a kápolnát, mely mellett egy ájtatos asszony meggyilkoltatott télidején, s holttestét a gazok a vár sánczaiba dobálták.

A Drávába fult 27 huszár emlékének szánt márvány emlékkövet is láttuk. Dicséret Eszék városának a kegyeletért. Meglepett bennünket a vár sánczokon a glaxis-okon oly jó karban tartott promenade utak látása. Elnéztünk a Drávára állított katona uszodába - hol a kapitány, ki szolgálatát teljesít a fürdőben, megkérde a «Drau» szerkesztőjét, mikor tartjuk az «előadást». Az meg ötet bámulta meg. A fürdőtől néhány lépésnyire egy kioszk formájú kocsmá van, persze belebotlottunk. A «tamburás»-ok stimmeltek hangszereiket, s néhány perc múlva Stevens hallhatta a délszlávok hangszerének melódiáit. De a «Yankee dudl»-t nem tudták, tehát nem is örült úgy, mint Szegszárdon. Megnéztünk egy csomó eszéki nevezetességet: lövőházat, s visszatérve a Felsővárosban a zsinagógát stb.

Péntek este volt, a zsidóság lármázva jött össze sabetz-et tartani. Beléptünk mi is. Stevens, mint tisztességtudó ember, levette nagy fehér sisak kalapját, vagy tizen ugráltak rögtön feléje, kik azt fejére erőszakolták. Később elmondom a batainitzai templomi jelenetet. Azt, hogy örült-e a templomi éneknek vagy nem, azt nem tudom.

Nem mulaszthatom el az eszéki tricyclista esetét is elbeszélni. Regénye ugyan jó előre nyulik még, s előbbi időből keletkezik ismeretségünk. Stevens az nap látta először.

A mult tél egy sáros napján történt, arról veszek tudomást, hogy egy veloczipedista érkezett Duna-Szekcsőre, három keréken. Fel vitt a kíváncsiság a nagy korcsmába. Gépét az udvaron láttam, egyike a legkezdetlegesebb kovácsmunkáknak. Terjedelme után ítélve borzasztó sulyu bőrtáska képezte a nyeret, mely a fatengelyű járműhöz kötelek s lánczok segítségével volt hozzákötve. Kíváncsi voltam azt az embert látni, ki ily járművön képes mozogni; beléptem az ivóba, egy vagabundnak látszó, Herkules termetű ember lencsés tálja előtt ül és eszik. Majd egyik, majd másik nyelven szólitom, tudtomra adja, hogy ő néma, mimikával kiegészíti, hogy suszter és hogy nagyon, nagyon messziről jön, s megy oda, hol az embereknek a feje turbánal van bekötve s másféle pénzök van.

Kérdeztem, van-e írása? - Nincs neki. A helyben levő zsandárság megszagolja ezt, elcsípik, kutatják s kisül, hogy egész sportszerűleg utazik. Vagy 180 pengőt találnak nála elrejtve. Nem tudnak rábizonyítani semmit; a szolgabírósaági forum is elereszti. Ő aztán el is megy a turbánosok hazája felé! Nos, ez volt az az eszéki tricyclista, kinek a «Drau» szerkesztője be akart s bemutatott bennünket. Egy hatosért levette a «Jägerhorn» előtt, terhes, suszteroknak való szerszámokat tartalmazó bagázsiját, felült fa- és vasabrincsokkal összeszegeelt háromkerekére és - kunsztolt. Csörgött, akár a délfranciaországi paraszt bicycler. De hát végre is ment. Frank úr állítása szerint összejárta az Eszéktől 20 klm.-nyi területen fekvő helységeket, a rongyos cipőket kijavítgatja, s ismét visszatér. A gép állítólag az ő gyártmánya. Ime a veloczipédnek Slavoniában való gyakorlati alkalmazása.

Másnap, szombaton reggel, verőfényes nyári napra ébredtünk, 5 órakor már úton voltunk, mely a vár fensíkján vezetett végig, itt persze parkszerű úton haladtunk. Alig azonban, hogy az «Alsó várost» elhagytuk, rátértünk a Vukovár felé vezető országútra.

Az út borzasztó sáros volt.

Megkísértettük az út bal szélén végig húzódó gyalogutat használni, az ezen alkalmazott vízvezető árkok, továbbá a kocsikat akadályozó karók e gyalogutak használatát lehetetlenné tették. Mennyire inkább délfelé haladtunk, utunk mindinkább rosszabb és rosszabb lett. Végre rájöttünk, hogy hiszen az eszék-trpinjei utat csak most építik! Rájöttünk arra a helyre, hol az alapul szolgáló nagy mészköveket csak most rakták le.

Egy-két kilométerrel odább már semmiféle követ sem találtunk. Az út két oldalán a föld méternyi mélységre ki volt ásva, s az abból kiszedett föld töltésszerűleg fölhányva; ez volt az út! Rajta még csak járnai sem lehetett, cipőink bokáig sülyedtek bele, mit a tegnapi esőnek köszönhattunk. Nem volt mit tennünk: vagy a réten járnunk, vagy a gépet a hátunkra venni s

így utazni. Végre Stevens az előbbire szánta rá magát. Letolta gépét a töltés-utról, miközben tisztán hallottam, a mint mintegy magában beszél: Road, wie in Afghanistan: - Yes! felelém: wie in der Hölle! 15 kilométert gyalogoltunk ilyen czudar terrenumon. Réten toltuk a gépet, térdig érő fűben gázolva. Egyszerre azt veszem észre, hogy Stevens felkapaszkodott a gépére s hajt.

Slavoniában az a szokás, hogy egyik gazda rétjét, a másiktól úgy választja el, hogy szomszédság jeléül egy mély eke barázdát húz. Stevens vagy három ilyen barázdán keresztül hajtott, hogy hogyan, azt én nem tudom.

Én nem követtem példáját.

Még néhány kilométernyi kutyagolás után «Glissá»-nak nevezett magányosan álló csárdához értünk. Beléptünk.

Reggeli gyanánt szalonnát és bort tettek elénk, hozzáláttam a falatozáshoz. Stevens csak néz, arczáról majd hogy az undor kifejezését le nem olvasom. Végre kirukkol vele, hogy: «Buuu, ist nit guuut!» s mutat a szalonnára. E közben, mondom, arczáról olyan undorodás volt leolvasható, akár csak Péntekén, mikor Robinson sóval kínálta meg. Egy részeg iskolamester-féle is volt a csárdában, kért Stevenstől autographiát, adott neki. Én elutasítottam, mire nagyon megharagudott reám.

Végre indultunk, gyalog, sárban, kínlódva.

Vagy 2-3 km.-nyire az imént említett csárda után utunknak a szó szoros értelmében vége szakadt.

Egy vagy két méter mélységű s egy méter szélességű patak elzárta az utat; két oldalt szántóföldek és rétek s az árkon túl kukoricza táblák vannak! Némi tanakodás után balra fordultunk s a patak partján haladtunk a szántóföldeken keresztül vagy másfél kilométert, ott végre találtunk hidat, átmentünk rajta, s követtük a délfelé vonuló utat. Komisz, gödrös sáros mezei uton voltunk!

Vjera falut balkéz felől hagytuk, de itt az utak a szélrózsa minden irányában elágazódtak; várnunk kellett, míg egy birka-pásztor rámutatott a trpinjei útra. Azon ballagtunk tehát, felülről szó sem lehetett, hogy ne unjuk magunkat, egymás kölcsönös mulattatása céljából fütyölni kezdtünk, én megtanultam tökéletesen ez uton a «Yankee dudl»-t; viszont mulattatni akartam Albion most cigány feketeségű fiát, magyar nóták fütytyével. Eléje lett traktálva a «Kilyukadt a selyem kendő...» dallama, mit a «Nagybajuszu» társaságában tanultam a «Magyar dalcsarnok»-ban, meg más néhányat.

Megigérte, hogy a «Magazine»-ban meg fog emlékezni az eszék-trpinjei mulatságról. Végre beértünk Trpinjébe. 11 óra felé járt az idő, reggel óta gyalogolva 25 km.-nyi utat tettünk eddig. Hűsítő, frissítő után néztünk. Néhány percz múlva a nagy vendéglő ivójában voltunk.

Stevens majdhogy hahotára nem fakadt, amint a falra falusi Raphael által pingált freskót meglátta. Tárgya a képnek ez volt: két lovas, egyik szerb, másik török, egyenruhába öltöztetve, kardpárbajt vívnak lóhátról. Az alakok életnagyságúak, szemök és kivont kardjuk vést jóslólag látszanak villogni. A kép alatt cyril betűkkel a következő felírás olvasható: «Kraljevits Márkó megöli Musza Keszeczia zsarnokot». Freskónak mennykő freskó volt.

Néhány percz után indultunk Vukovár felé. A falut elhagyva, az út két oldalt a falusiak birtokát képező konyhakertekkel van körülvéve. Bent a dolgozó nép izzadta a forró napon véres verejtékét. Stevens meg-megállott, a mint egy-egy férfit vagy nőt hallott a kertben munka közben énekelni. Érdeklődéssel hallgatta a délszlávok mélabús dalát, melynek tárgya majd kivétel nélkül a «Koszovo polje» (rigómezei) ütközetről vagy Duschán királyról

regéltek. Mikor a dalolók észrevették, hogy hallgatjuk őket, akár csak a dalában zsenirozott csalogány, rögtön abba hagyták dalukat, hogy nem minden félsz nélkül kérdezzenek bennünket: Koszi te vi? valdaszte vi vrag? (Kik vagytok ti? talán az ördögök vagytok?) Vukovár közelében az utak már nem voltak olyan sárosak, látszott, hogy arra nem volt oly nagy eső, de viszont a Fruska-Gorának setétkék körvonalai már mindinkább közelebb estek.

Déli 12 órát harangoztak, mire beértünk Vukovárra. A főutczán egy öreg úr «Kod Lafa» (az oroszlánhoz) czimzett vendéglőbe utasított. Tisztességes hely, jó konyhája van. Ebédünket végezve, megkérdelem Stevenst, óhajt-e gr. Eltznél látogatást tenni, kihez Franktól, Eszékről ajánló levelet hoztunk. Tagadó kézmozdulatát azzal magyarázta, hogy d. u. pont 3 órakor indulni fogunk. Asztalnál maradtunk tehát, fehér bor és «Gieshübli»-s üvegeink között.

D. u. pont 3 órakor indultunk. Vukovárnak déli részén rossz a kövezet, szűkek az utcák. Eszéktől eddig síkságon jöttünk, a város elhagyásával a Fruska-Gora, a rómaiak Mons Almusának dombjai közé kerültünk. Innen a Péterváradon és Indián keresztül vezető országút a térképeken mint *rendes* országút van előtüntetve. Bizony az nem az, miután kövezve nincs, meg soha sem volt! Országuti jellege csak az által tűnik ki, hogy 12 ölnyi széles és távirda vonal szegélyezi. A járt országút különben csak 120 centiméternyi, vagyis oly széles, milyen szélesek a rajta közlekedő kocsik tengelyei; az út többi részét sűrű gaz lepte el.

Az út maga, mint a hogy az az ily mezei utakkal szokott lenni, kerékvágásos és a lovak patkói által erősen kilyukasztott volt. Elértünk Szotinba, nem szálltunk le, csak végig mentünk; a falu elhagyása után Stevens tört előre, én jó hiszemüleg követtem. Föltűnt, hogy az út ismét kövezetté vált. A kövezés friss volt. Bosszankodva szálltam le, s gyalogolva egy szivarra gyújtottam, azt fogyasztandó. Stevens előttem nyargalt vagy 100 m.-nyire. Egyszer megkérdez egy paraszt, hova megyünk? Azt felelem neki, hogy Sarengradra. De hisz ez az út Tovarnikra vezet! mondá az én emberem. Többek állítása után végre csakugyan észreveszem, hogy tévedést követtünk el.

Kedvetlenül dobom el szivarom, felülök Stevenst még idején utólérendő. Igen, de Stevens már eltűnt a láthatárról, az út meg nagyon köves, - hol érem én majd utól az angolt?

Végre utólértém, balra tértünk egy mezei útra, mely Opatovác felé vezet. Opatováczra visszatérve, vagy 12 kilométernyi kerülőt konstatálhattunk.

Ez utóbbi helyen a Fruska-Gora már teljes pompájában - illetve meredekségével jelentkezik. Indultunk, mert hét órára Sarengradra akartunk elérni. Kezdődött ránk nézve az Alpesek között veloczipédezők munkája; a gépet a hegyre kellett feltolni, oda fennt a fensíkon jól vigyázni, hogy esetleg nagyon meredek helyen kedvünk nélkül le ne csuszáljunk.

Stevens a gép fején hordta a terhet, valahol meredek helyen «fejet»^{*} csinálhatott volna, tehát én vettem át a vezetést.

- Abrubt! kiáltám, s leszálltunk, ha meredek helyet vettem észre.

A nyugodni készülő nap egyébiránt gyönyörű színben tüntette elő e szép vidéket. Balról a messzire elkigyózó Duna kékes szalagja vészett el, jobbról a távolban a hegység csúcsainak sötét kék körvonalai gyönyörű keretet képeztek a tölgyek árnyékában pihenő birka és kecske gulyának tájképéhez. Minő hasonlatosság e természeti szépség és Rembrandtnak tájképei között! Nem hiányzott semmi sem. Sem a füttyörészve nyáját legeltető pásztor, sem a cser és bükk erdőcske, sem az országutakon keresztül ácsolt rozzant fahíd, ez alatt elfolydogáló hegyi patakocskával, sem az éneklő falusi szűz! Figyelmeztettem Stevenst e táj szépségére. Ő azt felelte, hogy «Prospectus» s - Montez!

---

* Műszó. A veloczipédről történő előre esést jelenti.

Alkonyodott, mire Sarengrádra értünk. Vacsoránkat végezve, piszkos, dohos szagu, s a mi főleg elkésérített, rövid ágyu szobába helyeztek bennünket. Az ivóban a duhajkodók lármája fenyegette álmunk békéjét. Kijelentém a csaplárosnak, ha fél óra múlva csend nem lesz, Illokra fogunk távozni, nekünk nyugodnunk kell!

Csend lett, de az ágyak rövidsége azt idézte elő, hogy krokodilusokról álmodtunk.

Reggel, vasárnap, 14-én a szokott időben indultunk.

Indulásunk pillanatában a korcsma udvaráról feltekintek éjszak felé, s észre veszem a Cylleiek most már romladozó várát. Figyelmessé teszem rá Stevenst s felszólítom, hogy jöjjön velem, nézzük meg e régi romokat.

Nem volt hozzá kedve. Kiléptünk az utcára s felültünk.

A tájnak határozottan hegyes, az Alpesekekhez hasonló stylusa van. Utunk csupa szőlőkön vezet keresztül. A hegydombok magassága itt-ott megközelíti a 120 m.-nyi magasságot. Igen gyakoriak azok az esetek, hogy hegynek lefelé kénytelenek vagyunk leszállani.

Illokön leszállás nélkül hajtottunk keresztül. Az országút a város déli részét félkör alakjában övedzi körül, két vasárnapi putzba öltözött kisasszony oda szól, hogy: «Sztanite!» Stopp! s megálltunk. Megkérdem a kis frajlákat, mivel szolgálhatunk? Kinevetnek. Stevens mosolyogva jegyzi meg: «Petite demoiselei guut!» s elhajtunk. Nesztin, Szuszek hegy dombjainak megmászása után Cserevitzre érünk. 11 óra lehetett dél előtt.

Elhelyezkedésünk után Stevens íráshoz fogott, én hívtam ugyan fürdeni, de megmaradt irodalmi munkálkodása mellett, tehát magam mentem.

Cserevitzen nincs uszoda, hála Istennek a szabad Dunában való fürdés nem tilos, csakhamar nyakig voltam a hűs hullámokban.

Itt kalandom akadt, egy bosnyák atyafi jön oda, s hozzám szól, hogy füröszszem meg a lovát. Ő nem mer bele menni. No majd én bele viszem, rá ülök s hajtom be a Dunába. Belehajtottam, de úgy, hogy már vagy 40 ölnyre voltunk a parttól, a ló fuldokolni kezd, gyorsan leugrom róla, a kötőfék szárát kezeimben tartom, s siettetem kifelé.

Közel a parthoz ismét ráültem. A megvadult ló hanyatt-homlok rohant ki a hullámok közül s én leesésemben bal lábam sértem meg a Duna kavicsában. A paraszt nem ért rá kinevetni, örült, hogy lovát meg nem fullasztottam.

Délután aligyhogy elhagytunk Cserevitzet, néhány kilométer után a beocsini cementgyárakat hagytuk jobb kéz felől. Az út jellege is átváltozott; kalap nagyságu kődarabok voltak az útbán, mintegy beleültetve.

Emlékszem rá, hogy sokat szidtam őket, végre Kamenitzen innen ismét sima lett az út. Ugyancsak e síkságról szép kilátás nyílt a pétervári erődre, Ujvidékre, csillogó templom-tornyaival s összekötő vasuti hídjával. Délután öt óra tájt Kamenitzen voltunk.

Egy erős hajlásu hegyen toltuk fel gépeinket, míg a falu nagy korcsmája elé értünk. Bennt a falu fiatalsága sensationális bált tartott.

Bementem bort kérendő, amikor észre vettem, hogy odabent a «kólót» járják eszeveszett dühhel, s olyan szép «demoiselei»-k aprózzák azt, hogy az arcukra nyomott ajánlólevél birtokában lévén, bármelyik is folyamodhatott volna a gr. Karácsonyi-féle erény-díj elnyerésért.

Kiszaladtam Stevens hívni, jöjjön, nézze meg e sajátságos nemzeti tánczot. A körön kívül álltunk. Alig hogy a tánczoló csoport észrevett bennünket, idegeneket, tánczolókkört alakítottak körénk, s már most nézhette a yankee kedve szerint.

A dudás dudált, a hegedűsök hegedültek, a legények kíméletlenül szorongatták a falusi donnákat, itt-ott, egy-egy péterváradi Mars fia látszott bakáék uniformisában, azok meg pláne nem tréfáltak, ha egy senniora került a markuk közé.

Azok sikoltozva nyavalyogtak. Parasztok ittak.

Mikor Stevenst egy fél órai szemlélet után figyelmeztettem az indulásra:

- Moment, moment, mondta marasztalólag.

Maradtam tehát s vártam, míg ő adja az indulási jelet. Végre megelégette a «kólót», kifelé indultunk.

Kamenitznek egy második nevezetességét is vágytam vele megismertetni, a gr. Karácsonyi-féle parkot. Utbaigazítottuk magunkat. Csakhamar elővettük gépeinket s oda indultunk.

A park bejáratánál egy úri ember szólít meg bennünket s bemutatja magát. Kisült, hogy a veloczipéd egy lelkes barátjával állunk szemben: Zahnbauer tanár és az «Ujvidék» szerkesztőjének személyében. Az ő társaságában jártuk meg a nevezetes parkot, ő mutatta meg a kert azon pontját, honnan a legszebb kilátás nyílik a vidékre. Végre e rövidleges inspectió után azzal az ígérettel váltunk meg, hogy Péterváradon találkozunk egy fél óra múlva. Ő ugyanis az induló félben levő helyi hajóval, mi gépeinkre ülve érendünk oda.

Kamenitz-péterváradi útvonal hossza 6 km. Igen jól gondozott sima út, csak hogy e 6 kmnyi táv egy hegyhátat képez: Kamenitztól indulva 2 ½ kmnyire emelkedik, vagy 1 km.-es fensíkja van. És azután erős lejtővel száll alá Péterváradnak. A kijelölt időben érkeztünk a péterváradi várnak piaczféléjére. Zahnbauer úr már jött elénk.

A «zöld fá»-hoz címzett szállóba szállásoltuk el magunkat, s ezután a «Restauratio» czimén ismeretes ujvidéki étkező helyre mentünk. A mint az ujvidéki hajóhidat átléptük, elmondtuk Stevensnek, hogy most ismét Magyarországra jövünk át. A «Restauratio» helyiségében Zahnbauer úr előtt ismeretes, nagyszámú társaságot találtunk.

Mekkora volt Stevens öröme, midőn * * ügyvéd bájos neje a legszabatosabb angol nyelven szólította meg. Irigyeltem sorsát; a szép asszony végtelen bájjal beszélt a nagy utazóval. Kapott tőle egy rózsát, azt sietett mellére tűzni. Útközben mennyi gond és figyelem tárgyát képezte e rózsza azon a sötét kék, útközben le nem húzott 16 zsebes kabát! A szép asszonynak tett ígéretét beváltotta, még Belgrádban is hordta az Ujvidéken kapott rózsát. 11 óra már rég elmúlt mire vendéglőnkben pihenni dőltünk.

Reggel 4 óra tájt új vendégeink jöttek, nevezetesen Aberle Antal tűzér főhadnagy, Zahnbauer és Paukovits Ottó törvényszéki bíró.

Ez utóbbi derék veloce-barátnak köszönhetni, hogy Ujvidéken Zahnbauer és Maximovitshoz hasonló buzgó veloczipéd éleve-ek származnak. Visszatérve belgrádi utamból, ez öt lelkes sportsmant azon eszmével találtam elfoglalva, hogy clubbot alakítanak. A megalakítás nehézségei már le is vannak küzdve, miután az öreg Grosinger bácsi közbenjárásával a városi parknak gyakorló helyiséggé való átalakítása elé az illetékes körök semmi nehézséget nem gördítettek. All right! Paukovits Ottó!

De térjünk vissza Pétervárról történt elutazásunkhoz! Fel voltunk már tökéletesen öltözködve, hideg tejből álló reggelinkkel is végeztünk már. 5 óra volt!

Aberle főhadnagy, daczára, hogy teendői másfelé szólították, mint veloczipedista nem tudott ellentállani azon váagnak, hogy minket el ne kísérjen.

Haza ment tehát, elővette 1 m. 40-es Hillman bicyclijét és úgy uniformisosan csatlakozott hozzánk; bennünket Karlovitzig elkísérendő.

Aberle a bécsujhelyi katonaintézet növendéke volt, veloczipédezeni is ott tanult. Mint hazafi és veloczipédista kívánom, vajha mentől több e fajtájú emberek hagynák el a bécsujhelyi katonai intézetet.

Paukovits sajnálatunkra nem jöhetett velünk gépen, birói teendői szólították. Hárman tehát, csak a péterváradai várnak kapujáig kísérték.

Stevens itt elbúcsuzott ujvidéki ismerőseitől, valószínűleg örökre.

Én megigértem, hogy vissza jövet eljövök bicyclizni és Kapisztrán János sírját meglátogatni. Vissza is jöttem; bicycliztünk, de a sírt nem láttam.

Előttünk a Karlóczára elnyúló országút kivételesen jó karban van. Dombos, 16 kilométernyi, órai sebességgel hajtottunk.

Annak helyén, hol a híres karlóczi béke megkötött 1699-ben, jelenleg egy *Mariafried* nevezetű kápolna áll.

E ponttól kezdve Karlóczának folyton emelkedik a hegyoldalba vágott út; Aberle és Stevens felhajtottak, akár csak egymás erejét akarták volna megpróbálni, öt perczzel később kipirult arczzal találtam őket a hegy tetején.

Ismertem Stevens hajtási módját; sokkal csekélyebb dombok előtt leszállott, de itt a főhadnagy előtt angol büszkeségét sértette volna a leszállás. Becsületesen nyomhatták a pedálokat, míg e 2 kilométernyi úton felvászorogtak.

A domb tetején a főhadnagy röviden elmondta a vidék körül vívott csaták történetét. Engem a gyönyörű fekvésű szőlők hoztak extasusba. Stevens egy kunyhó előtti árnyékban levő padra ült, jegyzett.

Stevenst soha nem láttam tétlenül *állani*, mindig csinált valamit, ha mást nem, ült!

Két társam kifujta a felhajtás fáradoalmát, gyalog indultunk le Karlóczára. Aberle előre figyelmeztetett, hogy a karlóczi kövezeten hajtani nem leszünk képesek.

Bizony ritkítja is párját e kövezet, olyan rossz! Aberle elkísért a város közepéig, tehát a piaczig.

Megmutatta az utat, melyen haladnunk kell, kijelentette, hogy a várost elhagyva a *Venác* hegysége következik, mely 8 km.-nyire emelkedik, s a melyen fel kell tolni; de ha már fenn leszünk, Zimonyig folyton alá szállunk. Barátságos kézzorítás következett s elváltunk e derék katona-veloczipédistától.

Kitoltuk gépeinket a városból s a zimonyi vasut vágányai előtt ültünk rá.

Csak vagy 2 kilométernyire hajthattunk s elérkeztünk az Aberle által említett *Venác* hegye elé. A hegyoldal meredeksége olyan, hogy a tolás nehezen esik, az út rosszúl kövezett. Stevens conventionális mulattatásunkhoz fogott: füttyölte nemzeti dalát, én magyar dalokkal feleltem, ha néha a füttyöt elunta, szövegezett: «Yankee dudl komm in Taun....» Végre abba hagytuk a füttyölést; a *Venác* mindinkább meredekebb lett. Toltunk!

Stevens gondolatokba látszott merülni. Nekem az jutott eszembe, hogy ime, még alig 70 kilométer választ el Belgrádtól, Yankeemtől el fogok válni, s még csak alig ismerem. Az az eszmém támadt, hogy ez embert kihozzam sodrából.

A veloczipédista társak tudhatják, hogy akkor, mikor rossz, vagy hegyes út miatt sokáig kell gép mellett gyalogolni, gonosz gondolatok támadnak. Eszmém támadt. Minduntalan kulcsait fogom kérni, hogy valamelyik csavaromat erősítsem. Ilyenkor Stevensnek meg kell állani, a nyerge alatt levő törölő ruhát kibontani, abból kulcsát kivenni, nekem átadni, várni, míg én a

csavarással elkészültem. Én vagy tíz esetben simuláltam a Venác megmászása közben a csavarszorítást, Stevens tízszer adta ide kulcsait.

Tízedszer éppen azzal az egykedvűséggel tette azt, mint először. Csínyem nem sikerült!

Stevens mindannyiszor higgadtan visszatette kulcsait. Később Indiában igyekeztem e tréfám okát vele megértetni; - úgy mutatta, mintha értett volna, - nem szólt rá semmit!

Felértünk a Venác fensíkjára, az eddig vezetett köves út ismét a mezei út jellegét vette fel, kövezetlen lett, - egész Zimonyig most már.

Gépeinket egy eperfához támasztottuk s az elénk tárult gyönyörű panoráma szemléletébe merültünk. Stevenst is észrevehetőleg meglepte a táj szépsége. Dél felé gyönyörű róna tárult elénk aranykalászaival, kelet felől a végtelenségbe elnyúló Duna folyam kigyózott el; előttünk a Fruska-Gora egész vadságával tűnik elénk, nyugat felől. 240 m.-nyi magasságban voltunk s már a hőmérséknek alacsonyabb fokát is éreztük.

Angolom az eper pusztítása után látott, én kieszeltem, hogy néhány kilométerrel odább boros csárdára fogunk akadni, - nem kértem belőle.

- Montez? - kérde Stevens az eper-reggeli után. - Yes! felelém, azzal nyeregbe termettünk.

A dombon lefelé kezdünk haladni, a meredekség itt-ott veszélyes alakulást öltött, Stevens nyílsebességgel vágatott e helyeken keresztül. Ha sehol, de itt e helyen, a Venác leszállásánál féltettem. Minden pillanatban attól tartottam, hogy egy szerencsétlen «fejfel» szárnyait szegi s Icarus sorsára jut.

Hál istennek, tévedtem!?

A leszállás, daczára nyaktörő voltának, sikerült. A csárda előtt megálltunk, hívtam Stevenst, jöjjön, igyunk valamit.

Utánozhatatlan kéz és fejmozdulattal mutatta, hogy nem kell neki, mert ugymond, jobb kezével hasát simogatva: Plendi. Az tele van. Míg én német korcsmárosnémtől a kenyeret, vereshagymát s bort ki tudtam csalni, Stevens kilométereket számlált az eperfa árnyékában - természetesen ülve.

Rózsáját igazgatta tű és czérnával, mely szerszámokat a legendaszerű kék kabátnak egy, a gallér alatt elrejtett miniature zsebéből varázsolt elő e csoda-ember.

Zseb különben azon a kabáton nagyon sok volt, csak hogy a titkos fülkék gyanánt rejtve voltak; 8 nyilvános volt, mert azokat látni lehetett. A nyilvánosak és a titkosak mindegyikében volt valami. De ne sértsük e zsebek diskretióját!?

Az India felé vezető sáros úton vágattunk, egyik kátyuba történt zökkenés után egy küllőm törik el. Az «Invencible»-nek érintői (tangens) küllői vannak.

Schwanda valahol leírva a küllők különféleségét, az érintői küllőket tartja a legjobbknak, mert állítólag egy valaki rajtok járt anélkül, hogy törtek volna. Határozottan igaza van Schwandának! E küllők erősek, könnyűek, a kerék-talpat mereven tartják. Hátrány az: ha egy törik, kettőt kell helyettesíteni; a keréktalphez erősítő csavart és az acél feklapot csak igen nagy óvatossággal lehet az üres keréktalpból kiszedni s újakkal kicserélni. Ha pedig a régi, eltört küllő csavarja valahogy beleesik az üres keréktalpbba, legény legyen, a ki kiszedje onnan.

A törött küllőnek egy másikkal pótlására persze nem gondolhattam, az eltöröttet egyszerűen hozzá tekertem az egészszéshöz.

Stevens ezt látva, diadalmas arczczal csavarta ki egyenes kormányának csontfogantyuját, s a belül üres kormányból 4 darab, az ő gépéhez szükséges, küllőt vett ki. Ismét az amerikai praktikus volta tünt elő ez aktusból.

Az én kormányom hajlított és tömör volt. Az ő gépén különben nem érintői küllők voltak. Ez első bajon túlesve, folytattuk utunkat, Stevens 500 m.-nyi előnyt nyert. Elhalad egy az út jobb oldalához állított kocsi előtt, a kocsi saroglyájához két ló volt oda kötőfékezve. Rugdalóztak már akkor, mikor az angol közeledett feléjük, de a mint engem jönni láttak, rémült rugdalózások folytán eltépték kötőféküket s elkezdenek előttem szaladni.

A földjén kaszálo paraszt észre veszi lovainak elszabadulását, utánunk iramodik, eget verő lármát csapva: «Sztani pusztai, ukroszimi konya» (Megállj, tolvaj, elloptad lovaim). A többi dolgozó parasztok, ki kíváncsiságból, ki, hogy jól elnadráolja az «ördögöket», szintén rohannak utánunk.

Már most ilyen díszes sorban rohantunk végig a bájos Fruska-Gora déli lejtőjén. Elöl az angol, ki a rendes hajtási ütemet egy félvilágért nem változtatná. Messziről a nagy fehér kalap ingaszerű lengése látszik, utána vagy 100 méternyire két megvadult ló, melyek nyeregen rémületökben, - de a jobbra-balra elterülő vetésekre, kukoricza táblákra ösztönszerűleg nem szaladnak, én vagy 50 m.-nyi távolból követem a lovakat, s utánam 100 m.-re egy rohanó, vérszomjas, ordító paraszt kompánia. Ez eszeveszett verseny 3 kilométeren keresztül tart.

Az angol elöl egy mély völgykatlanban száll le, a gépek sebessége e közben megkétszereződik, az üldöző paraszt csorda jelentékenyen elmarad, üvöltészerű ordításuk azonban hallatszik még.

Mire leértünk a völgybe, ott két oldalt rétség terült el: lovaink letérnek az útról s a rétre szaladnak. Egy kilométernyi hosszúságra elnyúló domb előtt állottunk, feltoltuk rá gépeinket, mire felértünk, akkorára a minket üldöző parasztok a völgybe értek.

Mutatom őket Stevensnek, s magyarázom neki az esetleges paraszt-háborút. Mosolyogva néz reám, felemeli jobb kezét s mutató és nagy ujjával kettőt jelezve «Hász» szót ejti ki.

Én az első pillanatban azt hiszem, németül beszél s körülnézek, merre láthatott két nyulat? Végre kisül, hogy ő a ló-hecczket értette ez alatt.

Délelőtt 10 óra tájt értünk Indiába. Stevenssel nappali szobánkba vonultunk, gépem elhelyezve, észre veszem, hogy a golyótáros balpedálom ketté van törve. Bosszankodom, de miután megtudom, hogy a községben van lakatos, széjjel szedem s átadom neki, megmagyarázva a mesternek, mikép történték a javítás.

Ágyra dőlve, pihenni akartam. Stevens pennája sercegett. Szórakozottan vetettem egy-egy tekintetet az egymás mellé állított két gépre. Furcsának találom, hogy az én nyergem oly közel fekszik a gerinczhez, - hogy tehát oly alacsony, míg Stevensé oly magas.

Felkelek, s felemelem a «Buffer»-féle nyergem bőrét, hogy jobban lássak. Láttam eleget! Sima, acél-lemez rugóm a közepén ketté volt törve. A nyereg súlya, tehát a veloczipédező súlya is a gerinczre esett. Az acél-lemez minden pillanatban szétválhatott. Borzasztó harag fogott el. A rossz acél rugókat apostropháló felkiáltásaimra Stevens figyelmes lett, - oda nézett. Én a bajt mutatva neki, azt mondtam:

- Reparation!

Oda jött, egy pillanatig figyelmesen látszott gondolkodni, végre azt mondta:

- Non. - E pillanatban felemelte a gerinczig lehajlott rugót, s kezét annak jeléül dugta alája, - tehát a gerincz és a rugó közé, hogy oda kell valamit tenni, - aztán jól van!

- Reparation temporelle, reparation veritable in Belgrade! - mondá és azzal visszaült íráshalmazához.

Nagyon jól tudtam én azt, hogy pl. fadarab alátételével improvizált reparálást csinálhatunk, csak hogy Zimony Indiától még vagy 40 kilométernyire van. Addig én azt a testrészem, mely közvetlen érintkezésben van a farugós nyereggel, absolute tönkre teszem. Végre is más módhoz Indiában nem nyúlhattam. Lakatos és asztalos csak este 5 óra után voltak készen a fa derékaljnak a törött rugó alá történt tételével.

A pedále s fadarab oda illesztéséért elfizettem 3 frt 50 krt. Felkeltettem Stevenst, ki a reparáció idejét arra használta fel, hogy a tornác mellvéd deszkáján sans gène végig nyújtózkodott s magát a legyek ellen védendő, kalapját arczára húzta - aludt! Mert ugymond: - Kuul, értette ez alatt: ott hüss!

Indultunk, a falu apraja nagyja, órák hosszú során át várta ez ünnepélyes pillanatot. A felszállás pillanatában majd egy közönséges «fejet» nem csináltam. A fadarabnak ugyanis a rugó alá való tételével a nyereg állása megváltozott, vagy 3 centiméterrel magasabb állást foglalt el, mint az előbb.

Alig értünk a falu végére, szörnyűködve veszem észre, hogy borzasztó kínos ülém van. Ez útvonal elég alkalmat szolgáltatott nekem arra nézve, hogy meggyőződjem róla, miszerint a velociped első és fő-fő kelléke, hogy az embernek rajta *kényelmes* jó ülése legyen. Azaz jól «lógjunk» róla! Legyen a gépnek inkább nagyobb surlódása, azt pótoljuk phisikai erővel, vagy essen a súlypont inkább a kis kerék felé. Szóval, lehet a gép bármily rozoga szerkezetű, ügyesség- és erővel velocipedézhetünk, de rossz ülés mellett kinlódunk.

Igy jártam én az india-zimonyi úton. Kocsinak bajos lett kitérni, mert a sáros útrész fokozta fájdalmam. Lassu tempóban hajtottunk előre. Stevens «Yankee dudl»-ját fűtta variáció nélkül. Bizony gyász-induló gyanánt csengett most a fülembe. A táj sík volt, mely gyengén lejtett Zimony felé, dombképződmények miatt tehát sehol sem kellett leszállnunk. A fatális rugó-baj nélkül az út ez utolsó része kellemes lett volna.

Ó-Pazua községben nem álltunk meg, a falunak vagy 3 kilométer hosszú főutczája van; a parasztok, kik előcsődültek, megdicsérték Stevenst szép egyenes üléséért, én rám rámfogták, hogy most tanulok csak nyargalni. Azt az egyet meg váltig hangoztatták: «Gle toj Goszpodár», mondák rám mutatva, «drugi je szluga koi noszi bagazsiju», egészítették ki Stevensre mutatva. (Ott az úr, a bagazsit hordó a szolgál.) Egyet biztosra vehettem: ha Belgrádba érek, nem ülök fel egy hétig.

Uj-Pazuán megittunk egy pohár bort s a 8 órai Angelus harangszóra Batainitzán voltunk.

Elfelejtettem megjegyezni, hogy Indián délután 3-4 óra tájt következő sürgönyt menesztettük Belgrádba: «Velociped-Verein Belgrád. Wir kommen morgen Früh. Thomas Stevens, Svetozár Igali.» Batainitzán vendégfogadó után néztünk, csakhamar találtunk egyet, elkvártélyoztuk magunkat, megrendeltük vacsoránkat, s a szokásos sétához fogtunk topo- és ethnographiai ismereteink gyarapítása céljából.

A fogadóból kilépve, X.... ottani kereskedő mutatja be magát s miután «látni való»-t keresünk, ciczerone-nak ajánlkozott - Batainitzán. Bevezetett a vendéglő melletti gyümölcsös kertjébe, Stevens itt láthatott és ízelhetett tetszés szerint. Választék volt bőven.

Innen a szerb templomba néztünk, Stevensnek bizonyosan eszébe jutott az eszéki zsinagógajelenet, mert kalapját a templom közepében sem vette le; mikor aztán a bíró úr, ki időközben hozzánk csatlakozott, erre igen tisztességes hangon figyelmeztette, közönyösen levette kalapját. Ugyan mit gondolhatott?

Az első negyedben levő hold szépen világított már, mire kiléptünk. X. úgy vélekedett, mutassuk meg a falu végén tanyázó cigánybandát az amerikainak. Vacsoránk még úgy sem volt készen, - az indítvány elfogadtatott. Alig pár száz lépés után oda értünk. Veszekedett kutyacsaholás, gyermeksírás hangját már messziről hallottuk.

Oda érve, láttunk vagy 5-6 ponyva-sátort, melyekben vigan lobogott a tűz. Főztek, sütöttek. Amint bennünket észrevettek, egy ribillió félmeztelen, egész meztelen gyerek, leány, ember ugrált ki e sátrakból s szaladt felénk. Számra nézve 50-en lehettek, nem és kor különbség nélkül. A sátrak által körülvelt térre mentünk, honnan Stevens kényelmesen beláthatott a sátrak belsejébe, végig nézte valamennyit. Ez inspectio befejezte után X. úr rábirta a vajdát, hogy bált rendezzenek.

Egy hórihorgas cigány legény leült a földre, eléje egy enyves anyaggal bekent kis teknyőt tettek, két botot nyomtak a kezébe, s a legény e botok végét a teknyő tetejéhez kezdte dörzsölgetni, mi által a teknyőből disznóröfögés, borjubögés, krákogás és rikácsoláshoz hasonló hangokat csalt ki. A zeneművész köré 5-6-an lekuporodtak, kik e dissonanciát énekükkel kísérték, a serdülő leányok és a purdék tánczra perdültek. Ha ezt Apollo és Terpsichore látja, hallja, kitöri őket a nyavalya! Stevens mindezt figyelemmel kísérte, úgy vettem észre, hogy érdeklődéssel nézi egy sugártermetű 16-17 évesnek látszó, szabályos arcú cigány leánynak majdnem kicsapongó tánczát.

Meg nem állhattam, hogy gonoszkodva ne mondjam neki: «Petite demoiselu, guuut!»

Mosolyogva válaszolta: Constantinopl!

Vajjon azt értette-e alatta, hogy ott meg ő fog bált tartani?

Vacsoránk elhúzódott 11 óráig. Én érdeklődéssel hallgattam cziczeronem-nak meséjét. A korcsma épületének történetét beszélte el. Hogy az II. József idejében mily rettegett zsványfészek volt! A történet hitelességét bizonyító földalatti zárkákat már nem néztük meg.

Kedden reggel, midőn hideg tejből álló reggelinket fogyasztottuk a korcsma udvarán, Stevens azzal lepett meg, hogy hasát megsimogatva, azt mondta: Indisposé! Ránéztem, feltűnően sápadt volt.

Kérdeztem: Montez? Reiten in Belgrad?

Yes! felelé.

A távolság összesen csekély, Zimony csak 15 km.-nyire volt. Pont öt órakor indultunk, sok kocsis indult velünk egyidejűleg. Látni akarták, hogy megy a «Tocsák?» (kerék.) A domb-nélküli úton azonban csakhamar elhagyattak. Hat órakor a zimonyi vámsorompó előtt szálltunk le, miután a délvidéki városok borzasztó kövezete már itt kezdődött! Ez iszonyú kövezési genre Magyarország délvidéki városainál, Mohácson kezdődik. E várostól kezdve minden délvidéki város kiirhatná a következő Dantetől kölcsönzött figyelmeztetést:

Avis aux velocipedistes! «Entre qui que tu sois, et laisse l'esperance».

Ha csak «Kangaroo»-ja nincs valakinek, a karlóczai, mohácsi s zimonyihoz hasonló kövezeten nem boldogul. Stevens megkísértette a «promenade»-ot, ott sem boldogult, a vízlevezető árkok, lóczák, lelógó faágak zsenirozták. Toltunk Zimony utcáin keresztül.

Nekem külföldi útlevelem nem volt, Zimonyban tehát ilyet szerezni kellett, hogy Belgrádon partra léphessek. Frank urtól Eszéken ajánló levelet kaptam dr. Szubotics számára, mint ki az efféle dolgokat el tudja intézni.

Felkerestük tehát dr. Szubotics lakását, gépeinket a falhoz támasztva, felmentünk hozzá, kölcsönös bemutatás után az öreg úr késznek nyilatkozott egy a kapitánysághoz érdekemben szóló levél megírására. Míg az öreg úr írt, addig Stevens megunt magát, azt mondta:

- «Maschine», azzal megfordult a sarkán s a faképnél hagyott bennünket.

Megvolt végre a levél, - ajánlottam magam. Egyenesen a városházára mentünk, ott a rendőrségi közegektől megtudjuk, hogy «passe-port» ügyek csak 9 órakor intéztetnek a kapitány úr érkezésével. Addig várhatunk. Hét óra volt! Két óra hosszat várakozni nem tréfa dolog! Valami okhoz-módhoz kellett folyamodnom, hogy azt előbb megkapjam. Visszamentem a hivatalos helyiségbe, kivettem a «Radfahrers Jahrbuch»-ból a Hildebrand által kiállított igazolványom, miszerint a «Cyclists Touring Club»-nak délvidéki consulja vagyok.

Alig tudtam vidámságom megnyilvánulását visszatartani, midőn a hivatalnok kezembe adta a 4 napra szóló «engedélyt». Míg én e hivatalos dolgokkal voltam elfoglalva, Stevens nagy komolysággal fogyasztott a városháza előtt egy staniczli cseresznyét, - a jó ég tudja, hogy hol szedte elő!?

Fél óra után a Belgrád felé induló helyi gőzös első osztályu fedélzetén voltunk. Stevens elmerülni látszott a festői fekvésű Belgrád szemléletében. Igaz, hogy gyönyörűen veszi ki magát ez a Száva és Duna torkolatánál amphitheatrumszerűleg épített város.

Stevens még a fedélzetről észre vett három, sötétkék veloziped-uniformisba öltöztetett fiatal embert. Figyelmeztetett engem is, amint kezével rájuk mutatva, mondá: «Membres, de club velocipedique». Néhány percz mulva kikötött a hajó. Kiszállva, melegen szoritottunk kezet a fogadtatásunkra elének jött három szerb velozipedistával.

Belgrád

Tehát kedden, június 16-án reggel 8 órakor léptünk a szerb partra. A velozipedisták uniformisban s a C. T. C. jelvényével mellükön, jöttek ugyan fogadtatásunkra, de gép nélkül! Mert Belgrádban a vízözön előtti kövezet az ilyen testgyakorlatokat meg nem engedi. Elkapkodták gépeinket s egyetők szolgálai által tolatták azokat. A programot megbeszélendő, egy sörház asztalánál találtuk magunkat. Az uniformisos tagok száma mindinkább növekedett. Itt hallottuk, hogy 5-től 7-ig vagy 30-an vártak ránk, s abban a hitben, hogy nem érkezünk, széledtek széjjel.

Kérdezték Stevenst, - mert a «Première société velocipedique Serbe» elnöke s a «Cyclists Touring Club» consulja Nikolitsch-Terzibachitch beszélt némileg angolul is, vajjon Belgrádon marad-e néhány napig.

- Délután indulok, - felelé.

De miután megtudta, hogy két tag el akarja kísélni, s azok csak holnap, szerdán indulhatnak, elhatározott, hogy holnap délután 3 órakor fog kíséretével indulni. Ugy is történt!

Még az úton megigértük egymásnak, hogy Belgrádba érve, ez út emléke jeléül, közösen, úgy porosan, sáros gépekkel, ahogy megérkeztünk, lefénképeztetjük magunkat. Megtettük. A megtörtént fényképezés után én rögtön javítani küldtem gépemet. Az eszék-trpinjei sáros útban a «golyó-tár» is besározódott, a petróleummali kimosást kívántam. Két nap mulva visszakapva a gépet, meg voltam elégedve a javítással.

Terzibachitch még csak hallani sem akart szállodába való szállásról. Elfogadtuk tehát vendégszeretetét, s nem is volt okunk azt megbánni. Köszönet e helyt is érte. Az ugyancsak ránk fért

fésülködés, mosakodás után kocsira ültünk T. társaságában, s a város főbb utcáit jártuk be. Egy várost láttunk, a mely most bontakozik ki orientalis lethargiájából. Láttunk büszkén az ég felé emelkedő karcsú minaretos moscheé-t, de melynek magasságáról a muezzin nem hívja többé imára az igazhivőket. A szerb kormány egyszerűen gázgyárat alakított belőle. Végig kocsiztunk a «Milanszka uliczá»-n, hol a renaissance stylben épített konák (királyi lak) díszleg, mely a «Sugár út»-nak, vagy a Champs-Élysée-nek is becsületére válnék. Végre elhajtattunk a régi török negyedet képezett Dortsolba, a régi várba. Leszálltunk a kocsinkról s a vár északi, Duna felé néző sáncza felé mentünk. Vagy 150 m.-nyire lehettünk a Duna vizének felszine felett.

Gyönyörű tiszta idő volt, az is igaz, hogy vagy 35 °R. meleg volt. Némán gondolkoztunk el. Mennyi történelmi emlék fűződik e falakhoz, mely oly mélyen nyúl Magyarország történelmébe!

1455-ben Hunyadi hősiesen védi meg e falakat II. Mohamed ellen.

Dugovits Titus inkább a mélységben kereste a hősi halált, semhogy a talán éppen azon helyen - a hol mi állottunk - felkapaszkodó törököt felengedje. Tévedező tekintetünk örömmel akad meg Pancsova, a szép magyar alföld s a slavon hegyek panorámáján!

Körülöttünk a szerb milícia emberei fogyasztották ebédjüket, megkértem az egyiket, hagyja megkóstolni levesét, melyet egy óriási bögrében kezében tartott, s melyből evett. A sűrű, szürke marhahúslében ökölnyi húsdarab és sok rizs volt. Jó ízű, tápdús eledel. Stevens is megkóstolta.

A vár közepén épített modern épületbe mentünk, T. azt mondta, ott arzenált látunk. Nem láttunk semmit, mert az illető hivatalnok nem volt ott. Az első emelet egy ablakánál álltunk Stevenssel s néztünk le az udvarban elhelyezett XIV., XV. századbeli ágyukra, angolom csufolva mondta rájuk, «nit guuut»!

E vár maga római eredetű, akkoriban Singidunumnak hívták. A rómaiak által épített 60-70 ölnyi mélységű kutat is megnéztük; érdekessége ritkítja párját. Az alacsony hőmérsék s a szikla faláról lecsepegő vízcseppeknek egy óriási náthát köszönhettem. Yankeenak semmi baja sem lett. Akaratom ellenére az angol gyapju alsó ruhája jutott eszembe. 12 óra tájt Stevenssel az angol követséghez hajtottuk. Igen barátságosan fogadták, leveleit megláttamozták, bélyegezték, a titkár szörnyű sokat motyogott angolul s igen keveset válaszolt rá az én utitársam.

Végre végeztek. A «Velikoga Haiduka» című restaurációba hajtottunk, a belgrádi club összes tagjait ott találtuk. Csak akkor vettük észre, hogy a szerbek bankettel tisztelnek meg. Minden bankett körülbelül egyforma. Az emberek sokat esznek, sok poharat ürítenek, kölcsönösen éltetik egymást. Nos ezt tettük mi is a «Velikoga Haiduka»-nál.

Délután 3 órára Stevens felkelt s szólt T.-nek, hogy orvoshoz akar menni. T. elvezette tehát egyhez. Az, a sok veloczipédezés által létrejövő könnyebb bajt constatálta, ajánlott sok ásványvizet. Visszatértek.

Délután 4 órakor a Topcsidér nevezetű királyi parkba kocsiztunk. Veloczipéden vagy 6-an jöttek ki. A park hat kilométernyire fekszik délre Belgrádtól. Nagyon sokszor hallottam e park dicséretét. Én közönségesnek találtam. Nagy kiterjedésű, sűrűn befásított s gondozott, porondos sétautakkal bíró hely! Voila tout! Nem közelíti meg a versaillesi, vagy louxenbourgi kertet. A park azon része, hol Obrenovits Mihály meggyilkoltatott, el van zárva a közönség elől.

Érdekes a most uralkodó dynasztia feje, Obrenovits Milos által épített ház. Egy emeletes, török ízlésű, villa forma. Az első emeleten egy csomó Obrenovits-családbeli reliquiákat

mutattak: a divánt, melyen Milos meghalt, ágyát, csizmáját, evőeszközét, sétatbotját stb. Az asztal közepén a meggyilkolt Mihály vére által pirosított földet üveg alatt látni. A falakat a század eleji szerb festők olajfestményei díszítik stb. Egy órai szemlélet után, mely alatt Stevens sűrűn jegyzetett, a közeli sörházba telepedtünk le.

Nagy szükségünk volt rá, a hőség tikkasztó volt! Rövid időre rá odaérkezett Dusan Popovits, ki Stevenst Pirotig, vagy esetleg Sophiáig volt kísérendő. Igen csinos művelőcipéd gyakorlatokat mutatott, melyek akár a francia Terront-testvéreknek vagy a magyar Vermes Lajosnak is becsületére váltak volna.

Stevens is felült egy gépre, megmutatandó a társaságnak menési módját. Biztos lassusággal szállt fel, rendes menési módján körüljárt egyszer s lassan leszállt a balpedálról. Nem kunsztolt! Pedig nekem megmutatta Földvár és Trpinje előtt, hogy azt is tud. Rossinak az Ercsi előtti és Aberlenek a karlóczai domboknál mutatta meg hegymászási ügyességét.

Tökéletesen besötétedett, mire visszaértünk Belgrádba. Este Stevens azon óhajának adott kifejezést, hogy szeretne színházba menni, mert Natalia királynőt óhajtaná látni. Sokat hallott szépségéről beszélni. Ez óhaja nem teljesedhetett; kedden este nem tartottak a színházban előadást. Én másnap szerencsésebb voltam, láthattam a szép királyasszonyt, - szépsége felülmulja hírnevét. Másnap szokásunk ellenére későn keltünk.

Ismételt látogatást tettünk a belgrádi veloczipéd club helyiségében. Először a gyakorló helyet néztük meg. Mondhatom gyönyörű kör alakú pálya, kerülete 100 méter. Igen jó karban van tartva. A tért a várostól kapták ajándékba, s a tér alkalmassá tételére 40 aranyat költött a club. A hivatalos helyiség 2 nagy szobából áll, az egyikben a gépek állanak; számra nézve vagy 15-16 darab, többnyire Howe gépek, a másik szoba olvasóterem gyanánt szolgál. Az öltöző e két helyiséget elválasztó antichambreban van.

Az asztalon angol, francia, német nyelvű veloczipéd-folyóiratokat láttam, köztük a «Radfahrert» és a Velocemann»-t. A falakat a velocipéd-sportból vett képek díszítik.

Stevens e képeket nagy gonddal nézegeté, egyszerre egy angolul beszélő taghoz fordul, azzal a kérelemmel, magyarázza meg egy színnyomatu képnek német és francia szövegét? A kép egy farkasok által üldözött veloczipédistát ábrázolt, a veloczipédista hajtás közben, dereka köré csatolt revolverét veszi elő, rálő a fenevadakra, megöli őket és szerencsésen megszabadul tőlük. A tolmács körülbelül így is mondta el neki, csak hogy a történeti helyet Romániának, s a veloczipédistát románainak mondja.

- Nem igaz, - felelé Stevens, - ez az eset én velem történt, a mint San-Franciskótól a Bostonig elnyúló uton velocipédeztem. Ugyanez a kép az «Outing Illustrated Magazine»-ban jelent meg tavaly, ez onnan van kiollózva.

A club jelenlevő tagjait elfogta a bámulat. Stevenset sokkal jellemesebb embernek ismertük, semhogy egy pillanatig is kételkedtünk volna szavainak igazságában.

A club vendégkönyvébe ő írja először a nevét, néhány angol szóban elismeréssel adózott a részesült vendégszeretetért. Innen Belgrád még egy nevezetességének megtekintésére indultunk, a muzeumba.

Bemenve az első teremben képcsarnokban találjuk magunkat; balra a falon, a drinai hadsereg tábornokának Ranko Alimpitsnak látjuk életnagyságu képét. A szomszéd teremben Brankó Radisevits, az 1852. elhunyt költőnek látjuk mellszobrát. A terem közepén a Szerbiában eddig forgalomban volt, s a régiségtől elkopott régi pénzeket tartalmazó üvegszekrények állanak. A régiségeket magában foglaló teremben felette érdekes dolgok vannak.

Belépve balról a fal hosszában egy magyar nemzeti színű zászlót látok e felirással: «A királyért - a hazáért». Vajjon Szent-Tamás sánczai mögül került-e az oda? nem tudom! Odább, jobbra a livornói hölgyek által az 1876-iki fölkelőknek ajándékozott zászló díszleg ezzel a felirattal: «Dono delle donne livornesi. 1876.» Amott a sarokban egy régi szerkezetű puska, melynek csöve derékszög alatt meg van görbülve. Ha elolvasod a falra ragasztott czédulát megtudhatod a puska történetét: Stevan Csirics elment a 48-49-iki hadjáratok alkalmával a magyarok ellen harcolni, puskáját vállára veti s úgy sétál; jön egy magyar ágyúgolyó, megkoppantja a puskacsövet, az netto elgörbül, de Csirics urnak kutya baja! Amott a sarokban Traján bronz szobra áll, Turn-Szeverinnél fogták ki a Duna medréből stb. Végre megelégtünk a muzeum-vizitációt. Délben Terzibachitchéknél ebédünkhöz fogtuk.

A nyeregbeszállás ideje pont három órára volt kitűzve; délután két órakor a club helyiségében voltunk. Stevensnek két kísérője már ott volt, uniformisban, utazásra készen.

Végelhatározás szerint Dusán Popovits a szerb határig kíséri Stevenst, tehát Pirotig. Ha ideje engedi, abban az esetben Sophiáig. Tichi csak 45 km.-nyire kísérendi őket, vagyis Szmedrovoig (Szemendria). Én, és a club vagy 12 tagja a második szerb mehánáig (országút szélén épült korcsma) kocsin kísérjük őket, miután gépem javítása még nem történt meg. Stevens hozzám lépett, rámutat övemre, adjam neki? Leoldom, de nem tudtam, mit akar vele? Ekkor levetette azt a sötét kék téli kabátot, az övvel átkötötte s a hátára igazította. «Souvenir de Igali»! mondta mosolyogva. Végre tehát megértem a legendaszerű kabátnak a lekerültét. Pont fél 3-kor kiléptünk az egylet helyiségéből. Elöl ment a három veloczipédista, mi sűrű csoportban követtük őket, s mi utánunk jöttek a megrendelt bérkocsik. Sehogy sem tudtam kivenni a fejemből, hogy nem halottat kísérek utolsó nyugvó helyére. Az egész kíséret ily eszmével látszott elfoglalva lenni, mert szóltanul, komolyan követtük őket.

Három órára kiértünk a városnak rossz kövezetes tömkelegéből. Délkeleti irányban, tehát az utasok utvonala irányában sötét felhők tornyosultak az égen. Stevens megállt, társaihoz fordulva kérde:

- Montez? - Popovits felelet helyet gépén termelt, megindultak. Mi fiakkereinkbe ültünk, 20-25 lépésnyi távolból követtük a hajtókat. Elhagytuk Belgrádot. Az ut, melyen haladtunk, felette dombos s oly formán volt idomítva, mint a milyenen mi jártunk egy helyt Slavoniában. A Beocsin és Karlocza közötti útvonalra emlékeztetett ez útrész. Kalap nagyságu kövek voltak az útba mintegy beágyazva. A veloczipédisták a gyalogutakon jártak.

Stevens ment elöl, a két szerb mintegy 50 lépésnyi távolból követte őt. Stevens a rövidebb s gyengébb hajlású dombok előtt is leszállott - társai követték példáját.

Okosan tették, heves ellenszelők támadt e közben. 5-6 kilométernyi hajtás után sáros, elázott utra tértek. Az előtt egy órával ott eső esett.

A felhők, melyeket már Belgrádból láttunk, mintegy a fejünk felett lógtak.

Két helyt oly országuti formára értünk, hogy az út bal oldalán egy kút, illetve forrás volt, vize szabadon folyt kis patak alakjában az országúton keresztül. Ne nektek, utasok! Ezeken a helyeken láttam, a mint Stevens vállára emelte gépét, egyik nagyobb kőről a másikra hágott, s úgy vitte át gépét. Terzibachichtól, ki velem egy kocsiban volt, hallottam, hogy ez így szokás Szerbiában. 4 óra 15 perczkor értünk elválásunk helyére, - a Bolecs mehánához. Egy magányosan álló ház volt ez, a sokat utazott megszagolja benne a korcsmát. Leszálltunk kocsijainkról, ők is leszálltak. Kerekeiken látszott, hogy 5-10 centiméteres sárban hajtottak. Stevens nem volt kipirulva, de kézfeje feltűnően izzadt.

Kiültünk a verandára valamennyien. A korcsmásáros rózsasallatú édességet: «szládec»-et tett elénk.

A szerbek kávéskanálnyit nyeltek belőle s ittak rá vizet. Én borzasztó arcot vágtam a mulatsághoz, kértem bort, - adtak. De az rosszabb volt, a mi legkomiszabb lőrénknél. Nem bor, de romlott eczet volt. Szánandó tekintetet vetettem Stevensre, elárultam neki e tekintetemben minden búmat, - fájdalmamat.

Tudtam, mennyire szereti a jó bort «mineralvasserral»! Hol kap az ezutáni uton bort, ásványvizet? Szavamra! az anya gyermekétől bucsuzva nem érezhet nagyobb fájdalmat, mint a milyenén én e pillanatban keresztül estem. Megnéztem a «Mehána» belsejét, nem írom le. Már ez is csupa szenny, csupa piszok volt! Hát még a többiek milyenek lesznek? Az ágyak töröttek és ágynemű nélküliek voltak; most bizonyosan a lovakat takarták velök, vagy a kutyavaczokban kutyák párnájául szolgál; estére beadják aztán a t. cz. utazó közönségnek. Még akartam kérdezni Stevenst: féregpora van-e neki, de hát nem tudtam!

Borzasztóan levert hangulatban tértem vissza a verandára. Kivettem órám, láttam, hogy pont öt óra van. Fölkeltem székemről s az izgatottságtól majdnem remegő hangon kértem a társaságot: váljunk! Az utazóknak ma még hosszú utat kell tenniök. Az utazók elővették gépeiket. A két szerb félre állott, várták Stevenst, hadd fejezze be bucsuzását. Én is félre vonultam, vártam, míg a többiekkel végez. Kezet szorított velök szó nélkül, s az ő utánozhatatlanságával hajtotta meg mindegyik előtt a fejét. Végre én következtem.

Kezet szorítottam vele, néhány pillanatig nem jött szó ajkaimra, végre szóhoz jöhettem: Stevens, - mondtam neki - voilà, que nous faisons une separation eternelle!

Komolyan rám nézett átható tekintetével. Megértette. Elmosolyogta magát, non, non Igali! felelé, s mindig mosolyogva mutatta, hogy a khinaiak nem fogják elvágni nyakát.

Jobb kezével ádámcsutkáját reszelte.

- Non, non! - mondtá mindig mosolyogva. - Adieu Stevens! Adieu Igali! - mondtá. Megfordult s indult, a bokáig érő sárba tolva gépét.

Utána néztünk, míg jobbra egy domb aljában elveszett tekintetünk elől.

Én a bennünket Belgrádba visszaszállító kocsiban nem tudtam egy áruló könnyet Terzibachitch előtt eltitkolni.

Vége